Filozofie

Pokračování

Aristoteles

Zemřel roku 322 př. n. l – považuje se za zlom klasické a helénistické filozofie.

Srovnání Aristotela a Platóna

Ontologie – nauka o jsoucnu, podstata světa, Platón je objektivní idealista – svět idejí. Podle Aristotela je podstatou světa látka-forma (causa materialis, causa formalis) → Platón v něm zanechal myšlenky duchovní, ale zároveň je realista, uvědomuje si, že svět je tvořen hmotou.

Forma dává neforemné materiálu obrys, skutečnost.

Aristoteles, se domnívá, že lidská duše je nesmrtelná (ale existují jiní), stejně jako u Platóna, kde krouží kolem světa idejí. Aristoteles je empirický a více vědecký – staví na základech, podkládá zkušeností. Platón píše spíše v dialozích, básnicky (metafory, podobenství, příběhy) → jsou neuchopitelné a nepřesně pochopitelné.

Gnozeologie – Platón je básník, Aristoteles empirik.

Státověda – Platón vytváří svůj ideální stát (král, strážci, výrobci, pracovní podmínky). Aristoteles si sesbíral ústavy – empiricky sestavil plusy a mínusy. Oba se shodli, že demokracie není dobrý systém. Aristoteles - Politea – státní zřízení, které funguje podobně jako demokracii, volební právo mají svobodní vzdělaní občané.

Estetika – Platón odmítá zobrazovací umění, nemá smysl to zobrazovat, protože dokonalost existuje pouze ve světě idejí, připouští pouze lyriku a hudba. Aristoteles říkal, že tragédie a spol. mají katarzivní účinky (morální očista) → výchovné. (Filozofové se katarzivními účinky zabývají dodnes).

Etika – čtyři ctnosti, vytváření morálního kodexu. Aristoteles to nechá na praktických společnostech. Platón to vytváří podobenství – v našem světě není prostor jen pro dobro. Člověk by pak měl to koněspřeží bílého a černého koně (zlého a dobrého) vést jedním směrem.

Aristoteles – Logika – Organon (= Nástroj), Kategorie,…; Metafyzika; Etika; Politika

Odkaz Sokrata

Navazuje na něj jeho žák Platón, navazují na něj i některé další filozofické školy.

Megarská škola – pojmenované podle města Megar, slavným představitelem je Euklidés – přelom 5. a 4. století před kristem. Zabývali se logikou – postupy, logické hříčky jako paradox lháře „Když řeknu, že lžu mluvím pravdu.“ → „Všichni Kréťané jsou lháři, řekl Kréťan.“

V otázce dobra spojili sokratovu nauku a elejských.

Kýrenská škola – hlavním přestavitelem a současně zakladatelem je Aristippos, zase pojmenované podle města v severní Africe. Řeší sokratovský pojem dobra – dobrem (a životním cílem) je duchovní slast. Na kýrenskou školu navazují Hédonikové – ti to slast rozšířili i na tělesné slasti → ztráta morálních hodnot.

Kýnickmá škola – kynikové (cynikové), s hlavním představitelem Anthistenése, zase hledá odpovědi na otázku dobra – tím je apatičnost vůči materiálním věcem – později došlo k rozšíření na lhostejnost vůči všemu. Cynik Diogenes (v psí boudě, později v sudu).

Odkaz Platóna

Po smrti Platóna se do čela platónské akademie dostal Platónův synovec (zdědil ji) – zůstala dále ve směru Platónových názorů a teorií (stovky let). Na přelomu letopočtu se začínají objevovat nové směry jako eklekticismus, skepticismus, novoplatonismus.

Platónova akademie končí rokem 529, kdy ji nechal císař Justinián zavřít, protože se zde učili pohanské filozofie.

Odkaz Aristotela

Aristoteles si v Athénách založil vlastní školu, ta vychovává spíše vědce než filozofy.

Theofrastos – jeden z peripatetiků, v psychologii pokládá základy charakteru (chování, dané výchovou).

Andronikus z Rhódu – jeden z peripatetiků

Helénismus

Rokem 322 před Kristem, kdy umírá Aristoteles se naprosto mění přístup k filozofii. Alexander Makedonský ovládl Řecko, poté přichází Řím → městské státy se s tím hůře vyrovnávají (ztratili svobodu, nejsou jedinými pány) → odraz v filozofii → jak žít v tomto novém společenském klimatu (→ základní disciplínou je etika).

Stoicismus

Jméno podle stoa poikilé = sloupořadí

Navazují na kýniky, avšak nelíbí se jim avšak naprostá ignorace. Stoikové hlásají lásku k člověku...

Stoikové se zabývají primárně etikou, předstupněmi etiky je logika (teorie myšlení) a fyzika, (teroie přírody).

Základní myšlenkou (dobra): „žít ve shodě s přírodním řádem."

Stoický mudrc zkoumá přírodu, poznává se skrze svůj rozum, své místo ve světe a světovém řádu.

Zlo je nerozumnost, nerespektování přírodního řádu.

Adiafora – věci, vůči kterým máme být naprosto lhostejní. Jednou z těchto věcí bylo i otroctví, smrt.

Afekty – vášně, touhy, neustále o něco usilujeme → to mate náš rozum → brání nám být rozumní → musíme je překonávat.

Apatie – lhostejnost.

Nejstarší stoa - Zénon z Kitia (Zénon Stoik) – žil na přelomu 3. a 4. století před Kristem.

Střední stoa – Poseidonios

Mladší stoa – v Římě, Epiktétos (svobodně můžeme žít i když jsme otroci), Seneca, Markus Aurelius

Epikurejci

Zakladatelem byl Epikuros, ten pocházel s ostrova Sámus. Hlavní význam v etice, pro pochopení je nutná fyzika a logika.

Epikuros vybudoval v Athénách školu se zahradami a vysokými zdmi → pomluvy občanů „Bůh ví, co se tam děje".

Ontologičtí materialisté – navazují na Démokrita (atomisty) → svět je složen z atomů, ty mají svobodnou volbu ve volbě drah → člověk není podřízen nějakému danému řádu, je možné že žije svobodně.

„Člověk se nemá interesovat do věcí, kde nic nezmůže, má žít skrytě, tak aby žil pro sebe, má se vyhnout bolesti, strasti..."

Skepticismus

Filozofická škola

Jejím zájmem je kriticky hodnotit/pochybovat o soudech, které byly vyřčeny, vyjadřuje pochybnosti o hodnověrnosti poznání.

Zakladatelem je Pyrhón (1. fáze) – ten žil v době Alexandra Makedonského a byl součástí jeho vojska, se kterým se dostal až do Indie.

Postata věcí je nepoznatelná – mohu pouze říct, jak se nám věci jeví.

„Jaké jsou věci?", „Nevím a nemohu je poznat", „Jaký k nim mám zaujímat postoj?", „Mám se zdržet úsudku.", „Co tím získám? Když budu takto postupovat.", „Získám klid."

2. fáze – akademická.

Nejmladší skepse – Sextos Emperikos – zmírnil skepticismus – přijímá malé pravdy – empirická fakta - „Vidím kočku a spočítám, že má čtyři nohy". Skeptičtí bychom měli být k velkým pravdám „Co je pravda?", „Co je smyslem života".

V Římské filozofii probabilismus (probabilis = pravděpodobnost) – nejde nám o to co určitě platí, ale co je pravděpodobné.

Eklektismus

Filozofická škola, která se zrodila až v Římské období, vychází z Římských názorů → vzdělaný Říman nemá potřebu vytvářet něco nového – vybírají z předchozích filozofií to, co považují za platné nebo to, co se jim jeví správné nebo dostačující (byli velmi praktičtí).

Představitelem byl Marcus Tulius Cicero – byl vychován v Řecku, nejvíc ho ovlivnil skepticismus a stoicismus. Také převedl do latiny Řeckou filozofickou terminologii – přejaly ji i ostatní Evropské kultury a jazyky.

Alexandrijský eklektismus – žid Filón Alexandrijský – navazuje na Stoiky (vybírá z nich nejvíce). Logos je něco co je identické s bohem.

Novoplatonismus

Otcem je Ammonios Sakkas, odkazuje se k němu jeho žák Plotínos, který směr založil.

2.-3. století našeho letopočtu.

Spisy Emmeady – pojmenováno podle kompozice Emmeady = 9 → 9. základních částí. 5. myšlenky idejí, 6. nejvyšší princip a dobro.

Podstatou bytí musí být něco, co je duchovní, počátek chápe v jednom duchovním principu – nazývá to „jedno“ (počátkem všecho je tzv. „jedno“/“první“/“dobro“).

Všechno vzniká emancí – vyzařování z „jedna“ - to se děje stupňovitě (materiální věci jsou vzdáleny od „jedna“ nejvíce).

Čerpá z něho křesťanství

Bohius – žil na přelomu 5. a 6. století našeho letopočtu, kdy už byly antické kulty zakázané jako Novoplatonik, pohan, stoik byl vězněn, během věznění sepsal dílo „Útěcha filozofie/Filozofie učitelka“. Roku 525 byl popraven.

Středověká filozofie = období křesťanství

Nenajdeme jiné filozofické myšlení, které je spjato s křesťanstvím. Křesťanství dominovalo středověku.

1. stol. př. n. l. (10.-20. léta př. n. l. .. Ježíš se narodil asi 4 př. n. l.) vzniká filozofie jako sekta - náboženská teorie, která je menšinová (kterou vyznává jen menšina) a často je za to pronásledována.

Jan Křtitel - část se odštěpuje od Judaismu .. hlásá sociální spravedlnost a rovnost

Nabývá na významu s příchodem Ježíše z Nazaretu .. poté byl pokřtěný, pomazaný .. Ježíš je historickou osobností .. je zkoušen ďáblem .. ve 30ti letech začíná hlásat křesťanství .. hlásá skrze uzdravení, výchovu .. uzdravoval nemocné = tělesně, i duševně (že jsou nevěřící)

V Judaismu a Islámu je Ježíš považován za proroka .. Křesťanství - Mesiáš spasitel - tím ukřižováním sňal z lidí své hříchy

Ježíš ukřižován, když byl Pilát Ponský prefektem (26-36 n. l.)

Po jeho smrti se začíná křesťanství šířit skrze jeho učedníky (apoštoly) .. legendy týkajících se učedníků (Petr, který Ježíše zapřel .. Tomáš, který neuvěřil z mrtvých vstání) .. kolem poloviny 1. stol. n. l. čím dál méně se hlásá sociální spravedlnost, že si máme být rovni .. už jen ctnosti „láska, víra, naděje“

křesťanství se začíná výrazně šířit .. zázraky, které se tradují, lidi fascinují/zajímá je to .. začíná být velmi masovým náboženstvím

V Římské říši vyznáváno není .. jsou zde stále Antické kulty .. ve 4. stol. n. l. dochází k:

313 edikt Milánský .. Křesťanství zrovnoprávněno s Antickými kulty

384 považováno za oficiální náboženství Římské říše

Od 4. stol. se stává primárním/masovým/jediným…

V 11. století (1054) - rok velkého schizmatu .. rozštěpení na Římsko-katolickou a Pravoslavnou církev .. nástupcem Ježíše se stal apoštol Petr - stále existuje nástupnictví .. v Pravoslavné církvi žádný nástupce není - je to odmítáno, řada těch, kteří církevní obřady vykonávají, hovoří s věřícími, ale nikdo není v čele, chybí osobnost… řada patriarchů a popů .. něco jako biskup v Ř-kat.

15. století - doba reformace - odděluje se reformační hnutí z Římsko-katolické církve .. neuznává žádného nástupce .. nelpí na tradicích .. jediný pramen víry je Bible .. proto se od sebe liší obřady

V současné době funguje ekumenické hnutí - snaha o sjednocení různých proudů křesťanství (jednotlivá odvětví k sobě hledají cestu, hledají společné body… nechtějí už spolu soupeřit) - rozšiřuje se mezi křesťanskými církvemi, ale také mezi různými náboženstvími (aby vůči sobě nebyla v negaci, aby se navzájem nelikvidovali…)

Křesťanská filozofie

Patristika – od 1. do 8. století – učení církevních otců. Křesťanské myšlenky se šíří díky misionářům (církevním otcům). Neexistují žádné školy, žádné církevní řády.

Dále ji dělíme na:

- Apologenika – 1. až 2. století

  Obhajoba – ochrana před ostatními myšleními

  Potřeba zaujmout stanovisko s antickým náboženstvím, má křesťanství odmítnout návaznost na antiku nebo se má označit za pokračovatele.

  Zvítězila myšlenka odmítnutí antiky – Tertullianus: věřím, i když je to protismyslné. Antická racionalita musí v křesťanství nedává smysl.

  Objevuje se mnoho škol, které se dívají na křesťanské myšlenky velice specifickým způsobem → bývají někdy považováni za kacíře.

  Gnostikové – nebezpečná škola – vycházejí z myšlenek perských, syrských a židovských

  Kde se ve světě bere zlo (proč ho bůh stvořil?) - odlišili boha stvořitele a boha vykupitele – existují dva bohové. Bůh stvořitel je podřízen bohu vykupiteli.

  Manichejci – představa dvou světu, existuje říše světla a říše temnoty (starozákonní a židovští

démoni, kteří mohou člověka zničit, a proto je s říše světla seslán Ježíš).

- Dogmatika – 3. až 4. století

  Dogma – teze o kterém se nepochybuje

  Sjednocují se církevní dogmata, každý misionář už si nevykládá to své. Je to tak a tak → ostatní jsou kacíři.

  Spor mezi Arios a Athanasios – Arios tvrdil, že Bůh je jeden a nelze ho dělit na trojjediné osoby. Ježíše považovali pouze za prostředníka Boha. Zatímco Athanasios tvrdil, že Bůh existuje v trojjedinosti (Bůh otec, syn a svatý) – od věčnosti. Na koncilu v Nice zvítězilo dogma trojjedinosti.

- Systematika – od 4. století

  Sv. Augustinus – narodil se v rodině křesťance a pohanovi → v mládí studoval řečnictví v antických školách. Snažil se proniknout do své duše → tam kolem 30. roku svého věku našel víru → stává se misionářem, především v severní Africe. Zemřel při obraně křesťanského města po napadení Vandaly.

  Spis Vyznání, O trojici, O obci boží...

  Ontologicky (= nauka o jsoucnu) je teista – bůh stvořil svět, stále jej řídí, jsme mu naprosto oddáni, vše se mu navrací. Hovoří o třech způsobech poznání boha:

  - Dívat se na svět, který dotyčného obklopuje – nevzniklo to samo od sebe, ale byl stvořeno bohem.
  - Ze sebe sama – lidská duše je něco tak dokonalého, že to muselo být stvořeno bohem.
  - Kontemplace (duchovní prožitek) – nalezen boha v hloubi své duše

  Predestinace (předurčení) – pouze Adam měl možnost výběru zda-li, zhřeší nebo nezhřeší. Prvotní hřích je stigma člověka → člověk není svobodný. Člověk musí propadnout smrti a předstoupit před poslední soud, kde se rozhodne o jejich zatracení nebo spasení.

  Stát – existují dva státy – ten stát, ve kterém žijeme a obec (stát) boží – tu tvoří všichni spasení. Církev je obrazem boží obce, církev by měla panovat i v světském světě a její moc by ji měla být podřízena – církev je obrazem církve boží.

Scholastika – 9. až 15. století – období, kdy se přesunuje vyučování do středověkých škol, při klášterních nebo na univerzitách. Filozofie je služkou teologie.

Kláštery – církevní řády od 9. století benediktinů (sídlil v Monte Casinu, jen pro nejmajetnější), františkánů (propagují chudobu a prostotu, nenechávali si platit, zaměřovali se na bylinkářství, léčitelství...), dominikánů (nejvíce lpěl na vzdělání, poskytoval nejkvalitnější vzdělání).

Od 12. století vznikají univerzity – nejstarší vznikla v roce 1148 v Bologni, další vznikaly v Padově, Sorbonna, Oxford, Cambridge, Karlova univerzita (1348).

Dělí se na čtyři fakulty:

- Artistická – povinná pro všechny, poté si vybírali jednu fakultu. Vyučování sedmero svobodných umění – gramatika, rétorika, dialektika, muzika, aritmetika.
- Lékařská
- Právnická
- Teologická

Učení dvojí pravdy – pravda víra vs. pravda rozumu – odkud se bere poznání? Tomáš Akvinský říká, že obě jsou důležité – pro teologické víra, pro přírodovědné pak rozum.

Spor o univerzália – obecné pojmy (spravedlnost, láska, bůh, očistec):

- Realisté – obecné ideje a jejich vyšší skutečnosti mají ve srovnání s jednotlivinami přednost. Leží před nimi.

  Eriugena = Jan Scotus

  - Veškerá pochybnost vyplývající z náboženství může a má být vyvrácena filozofií.
  - Bůh je „tvořící a nestvořená přirozenost“, z boha vzchází „stvořené a tvořící přirozenosti“ - božské myšlenky, pravzory a obecné pojmy. Z nich vzchází „stvořené a netvořící

přirozenosti“ - jednotliviny, jednotlivé bytosti. Vše se navrací k Bohu jako „nestvořené a netvořící přirozenosti“

Anselm z Canterbury – první důkaz boží existence = ontologický důkaz – veškeré naše myšlení musí být podřízeno víře - „věřím, abych pochopil“

Pierre Abelard

- Proslul láskou k dívce Heloise, kterou vyučoval → chtěl si ji vzít, ale rodiče sňatek odmítli → odloučili je → dceru dali do kláštera. Abelard také vstoupil do kláštera. Udržovali spolu poštovní korespondenci.
- „Snažím se pochopit, abych věřil“
- Není typickým realistou (Univerzalia ante res – pojmem před věcí) ani nominalistou (univerzalia post res – opak). Ale říká, že univerzalia jsou ve věcech (univerzalia in rebus).

- **Nominalisté**
  - Roscellinus
    - Obecné pojmy jsou člověkem vymyšlená jména, označení, jimiž shrnujeme podobné jednotliviny podle společných znaků.
  - William Occam
    - Zcela oddělil pravdu víry a pravdu rozumu
    - Dogmata Trojice apod. Jsou nejen nadrozumová, nýbrž také protirozumová, a jako taková musejí být přijatá vírou.
    - Žil v období pozdní (úpadkové), byl kvůli svým názorům označen za kacíře.
  - Církvi se podařilo nominalismus vytěsnit.

Vrcholná scholastika – 13. století:

- **Albert Veliký** – doktor univerzális (univerzální učenec), studoval a poté vyučoval filozofii v řádu dominikánů.

  Komentáře, výklady a doplnění (často jsou tam i jeho myšlenky) Aristotelově dílu – protože se Aristoteles stává základem vzdělání. Souvisí s tím, že předtím vycházeli z horších latinských překladů. Teď se dostává do Evropy v jiném překladu. Na základě arabských překladů Aristotela.

  Chtěl svoje dílo shromáždit v dílu Sumě teologické, nedokončil ho, udělal to až jeho žák Suma teologická.

- **Tomáš Akvinský** – narodil se jako šlechtic, už jako 5letý byl dán na výchovu benediktinům → poté univerzita v Neapoli (tam vystudoval sedmero svobodných umění) → poté se rozhodl vstoupit to řádu dominikánů.

  Rodina prý nechtěla, aby vedl církevní život → jeho bratři ho unesli a snažili se ho přesvědčit (všemi možnými prostředky)... Nepodlehl

  Později se setkává s Albertem Velikým, u něj rozšiřuje své studia filozofie. Nakonec začíná filozofii vyučovat.

  Stává se diplomatem za Vatikán. Nestudoval Aristotelovy spisy v arabském překladu (nesouhlasil s Albertem Velikým). Naučil se starou řečtinu → studuje Aristotela v originále.

  Suma teologická a nedokončená Suma proti pohanům – tu dokončil až jeho žák.

  Chtěl aby dílu porozuměly všichni → velice systematicky rozčleněná díla, snaha o jednoznačnost, přesnost (filozof má pracovat jazykem vědeckým).

  Převzal učení o látce, formě a prvotním hybateli – v odlišné podobě (forma = duchovní princip, prvotní hybatel = bůh).

  Esence – dokonalá duchovní podstata

  Odmítá důkaz Anselma z Canterbury – předkládá 5 důkazů Boha – důkaz pohybu (převzal od Aristotela), na začátku existuje prvotní hybatel. Příčina, nutnost (vše má svou nutnost, proč to tak musí být), různé stupně dokonalosti. Bůh je něco co stojí mimo náš svět, bůh je transcendetní. (byl teista, idealista).

Univerzália: relismus

Dvojí pravda: skloubil ji – obě pravdy jsou stejně důležité, doplňují se

Etika: 4 antické ctnosti + láska, víra, naděje

Politika: nejlepším státem je monarchie, monarcha by měl být takový, jaká je duše v těle (čistota formy), dobrý a spravedlivý. Protože považuje stát za morální veličinu. Stát by měl vést své občany k dobrému a ctnostnému životu.

Úpadkové období scholastiky – neřeší se už žádné důležité otázky, spíše pseudo problémy.

Arabská filozofie

V průběhu 4. a 12. století v Evropě nemá antická filozofie vůbec místo, zatímco u Arabů a Židů je tomu přesně naopak.

Učení Aristotela a Platóna se rozvíjí v překladu Arabů.

Al-Kindí – novoplatonik.

Al-Farábí – novoplatónské stanovisko spojoval s nějakým vnitřním prožitkem. Zároveň přijímá aristotelův přístup k logice a systematice.

Avicenna (latinská podoba jména) – byl novoplatonik, látka nevzniká emanací z Boha, jsou věčně jsoucí vedle Boha → Bůh jako duchovní substance, látka (aristotelova látka a forma). Byl lékař. Bůh je pro něj prvním hybatelem. Zapojil se do sporu o univerzália,

Averroes – největší komentátor aristotelova díla, říká se Aristoteles vysvětlil přírodu, Averroes Aristotela.

Žil ve španělské Cordobě, ovládal starou řečtinu. Díky němu se Aristoteles šířil do zbytku světa.

Přijímá látku a formu – pouze s tím rozdílem, že nepřicházejí k látce z vnějšku, nýbrž jsou v látce obsaženy jako možnosti a v průběhu procesu vykrystalizují.

Popírá nesmrtelnost lidské duše, popírá boha Alláha, tvrdí, že existuje nějaký nesmrtelný duch (nějaké abstraktum).

Židovská filozofie

Také čtou staré antické filozofy.

Mošev ben Maimon (Maimonides) – také se narodil v Cordobě, původně psal Arabsky i přestože byl Žid. Dílo *Průvodce zmatených* – přeložil později z Arabštiny do Hebrejštiny a Latiny. Zmatenými jsou ti, kteří se nedokáží vyrovnat mezi filozofickou pravdou a zjeveným náboženstvím (tzn. Řeší spor o dvojí pravdu). Myslí si, že výsledky rozumu mohou být ve shodě, mírně nadřazuje rozum nad písmo (slovo boží).

Kabala – tajné nauky, židovská mystika

Renesanční filozofie

14. až 16. století – v některých zemích se překrývá se středověkem. Pro renesanci je typický humanismus – směr, který klade důraz na studia o člověku – a vrací se tak k antickým textům.

Návaznost na antiku. Hlavním tématem je člověk (antropocentrická). Znovuobjevení přírody

Věda a filozofie mají stavět pouze na bezprostřední zkušenosti – empirismus.

Rozvíjí se astronomie, zkoumání vesmíru obecně,

Individualistická – žádné předurčení, svobodná osobnost → snaha užívat si

Světskost – neduchovní charakter myšlení.

Obnovení platónské akademie ve Florencii.

Člověk se cítí sebevědomým (opak ke středověkému nízkému pohledu na člověka), život na zemi nás musí bavit → pohodlnost, nový styl. Povzbuzení zámořskými objevy, vynálezem knihtisku, objevem střelného prachu – víra v člověka – ten získá, co si usmyslí.

Hnutí reformace – snaha o morální očistu římskokatolické církve, snaha změnit stavové uspořádání – chudý šlechtici, bohatí měšťané... Kritika církve – hlásá život v askezi, ale sama hromadí majetek, obžerství, porušování celibátu.

Hesly reformních církví jsou - láska, víra, naděje, prostota, chudoba, odříkání. Hlásají církvi nezávislou na státu i za cenu, že bude chudá. Porušení celibátu (rodinný život je důležitější než celibát). Každý člověk má navázat vztah k bohu individuálně (církev by neměla prostředníkem). Pouze samotný křesťan se může vyznat ve svých hříších.

Rozvoj přírodních věd – astronomie, anatomie, matematika, fyzika, politologie

Přírodní filozofie

Mikuláš Koperník

Koperníkův obrat = středem soustavy není země, středem soustavy je slunce (heliocentrický). Církev zprvu neodmítá, ale později ji tvrdě potlačuje.

Johannes Kepler

následovník Koperníka, vytváří matematický ideál poznání - „Lidský duch nejlépe prohlédne kvantitativní vztahy“ - kde je látka, tam je matematika. Rozdíly v přírodě jsou pouze kvantitativní.

Galileo Galilei

také chápe přírodu jako sumu vztahů. Také se věnuje heliocentrismu. Zkoumá volný pád - „jak tělesa padají“ - rozkládá proces pádu na měřitelné faktory – dráha, doba, odpor bránící pohybu. Vše se podle něj dá popsat matematickými formulemi.

Mikuláš Kusánský

posunul Koperníkův heliocentrismus dále, vesmír je mnohem větší než naše soustava, vesmír je nekonečný, beze středu. Naše soustava je pouhou jednou částí toho vesmíru – nemá žádné hranice.

Bůh svět stvořil, ale měl plán – matematické principy. Bůh je absolutní nekonečno (→ panteista)

Giordano Bruno

žák Kusánského, panteista – bůh vše prostupuje, je všeho součástí.

Narodil se 1548 v Itálii, v 15 letech vstoupil do církevního řádu, miloval přírodu, racionalitu → stal se kvůli svým názorům heretikem → opustil řád → cesta po Evropě. Přednášel v Oxfordu, prošel městy Marburg, Praha. Nikde však nenašel nakladatele, ani dost posluchačů (byl kacířem) → vrací se do Benátek, je však zatčen → inkvizice → roku 1600 odsouzen k upálení.

Nejprve studoval Koperníka, později i další. Přijímá heliocentrismus. Vesmír je nekonečno, bůh je prostoupen vším – oduševňuje ho. Vše je v neustálém pohybu. Nezměrné nekonečno – hvězdy,

planety...

Používá ho němec Leibnitz a spousta dalších.

Humanismus

Hnutí, které se inspiruje a orientuje se na antiku, poskytuje vzdělání čistě humání, nikoliv teologické, Souvisí s tím četba antických filozofů, obnovení platónské akademie.

Francesco Petrarca, Giovanni Boccacio – studují v platónské akademii – studují klasickou řeckou literaturu. Snaha vyložit staré řecké texty (Platóna, Aristotela) bez středověkých výkladů.

Michel de Moutaigne [monten]

dal vzniknout eseji (epický žánr, pojednání na společenské vědy. Psal řadu, především filozofických esejí. Zastává skeptické názory, Pyrrhón = stále můžeme vědět více → nelze říci, že něco je absolutně pravdivé, protože to lze podrobit další kritice.

Erasmus Rotterdamský

Chvála bláznivosti – zamýšlí se nad smyslem filozofie, co jim může přinést a dát – nepřináší jistoty a pravdy, naopak přináší další pochybnosti. Inteligentní lidi si kladou čím dál více otázek, na ně nachází čím dál tím méně odpovědí – to ho znejisťuje.

Sociální myšlení

V jaké společnosti se má žít, jaké zřízení je správné, jak má panovník vládnout...

V renesanci se mění uspořádání společnosti (3 stavy), vzrůstá moc měst a měšťanstva.

Konstrukce teorií, které se dají v praxi uplatnit. Také se vyvíjí utopické teorie – nejsou reálné a uskutečnitelné.

Realistické

Niccolo Machiavelli

žil na přelomu 15. a 16. století, Itálie byla rozdrobena na drobné státy, kolonialismus. Uvědomuje si, že rozdrobená Itálie nebude schopna konkurovat velkým státům → chce Itálii sjednocenou. Uvědomuje si, že republika není uskutečnitelná, a protože je realista usuzuje, že pevná monarchie bude lepší. V dílu Vladař podává návrh jaký by panovník měl být, aby dokázal sjednotit Itálii a své místo si udržel.

Účel světí prostředky, dobrá politika – spojení panovnických rodů, násilí – potřebuje oddanou armádu (nežoldnérskou) – do armády vybíráme chudé, lační po pozemcích, obchodech, podplacení a zavázání. Dobyté poddané musíme zavázat, přesídlení vlastních lidí – vznik protiváhy, smíšených názorů...

Většina je hloupá, menšina, která je chytrá je potřeba zmanipulovat, získat, odklidit.

Huga Grotius

17. století, zabýval se právem

Právo je zjevená boží vůle, to budují lidé → zastánce přirozeného práva (vyplývá z přirozeného člověka), protože Bůh stvořil člověka jako rozumného a s touhou sdružovat se. Mezinárodní právo

Svobodné moře – pravidla, jak by se měl organizovat obchod na moři – organizace vztahů

Thomas Hobbes

O lidské přirozenosti – stát, jak vznikl stát? Proč? Proč se lidé organizují tímto způsobem?

Člověk člověku vlkem – silnější, autorita. Ten silnější uplatňuje egoistické zájmy. Stav války → neví se kdo je nepřítelem, spojencem → stres a zátěž → lidé sepíší společenskou smlouvu – základní listinu státu, vzdávají se části svých práv a předávají je státu, ten je deklaruje → lidé získají obranu.

Stát není ideální, stát není dobrý, nutí nás, omezuje nás, ale je to menší zlo než zůstat v přirozeném stavu.

Utopické

Thomas More (Morus)

O nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii (U – ne; topia – město) → neměsto – nikde nenajdeme. Básnické vyprávění o tom jak se žije v ideální společnosti = existuje společné vlastnictví, společná výroba, všichni se na ní podílí, výsledky jsou rozděleny podle potřeb, volný přístup ke vzdělání, lidé jsou k sobě solidární.

Thomas Campanella

Mnich, život v klášteře. Popisoval idální komunistickou společnost, modlitba, práce, společenská činnost, život v blízké komunitě.

Francis Bacon

1561 - 1626

Nova Atlantis – Atlantida – lidé jsou si rovni, mravy, prostý způsob života. Nejvyšší hodnotou je moudrost → v čele stojí vědci.

Jeho otec byl lord – srážce pečeti – blízký králi. Studoval v Cambridge, Paříži. Po návratu byl zvolen do parlamentu, kde byl úspěšný, oblíbený a moudrý kancléř, byl povýšen na barona, ale záhy neustál úplatkářskou aféru, vyhnán do vyhnanství.

Od roku 1621 pobýval na venkově – začal psát a bádat. Později byl očištěn, a pozván zpět do Londýna avšak neodešel.

Organon novum = Nový organon (původní byl od Aristotela) – chtěl být novověkým Aristotelem, chtěl shromáždit veškeré vědění, sepsal pouze torzo.

Gnozeologie = teorie poznání – celý novověk odpovídá na gnozeologické otázky – zastánce empirismu. Poznávání ze zkušenosti, vědecké poznání – musíme očistit své myšlení od všech předsudků a omylů a pořídit si správné myšlení = indukce.

4 idoly (= předobraz, předsudky, iluze, klamné představy) → činí naše poznání chybným:

- Idola tribus – idola lidského rodu, našemu poznání brání, že jsme lidé. Každá substance by mohla být nadána schopností poznávat. Ale je ovlivněna do kterého rodu, kmene, druhu patří.

  Máme předsudky a generační zprávy, mýty – aniž bychom to podrobili kritickému zkoumání (urban legend?)

  Můžeme například považovat některé rostliny jako hodné vyhubení, protože člověku škodí, ale nebereme v potaz, to že jistí živočichové na tom závisí.
- Idola specus – idola jeskyně – další předsudky, které si vytváříme my sami, protože vnímání je subjektivní.
- Idola tržiště – předsudek, který vzniká z komunikace, vzniká k šumu, nepochopení...
- Idola divadla – předsudky pramení ze sdělení autorit, kterým věříme (rodiče)

Pro poznání pravdy se musí vyvarovat těmto idolám. Empirické – poznání zkušeností, vše si musím ověřit.

Indukce a induktivní metoda – kočka má čtyři končetiny, slon má čtyři končetiny → savec má 4 končetiny. Tzn. Od konkrétního k obecnému.

Novověk

17. až polovina 19. století

Filozofie řeší gnozeologický problém – poznatelnosti. Nepátrají po podstatách bytí, ale jestli je možné vůbec možné něco takového poznat. Jak. Je výsledek pravdivý.

Období osvícenství – myšlenkový směr, společenské změny, obroda vnímání člověka – víra v rozum nikoliv v náboženská dogmata.

19. století pak končí velké filozofické systémy → vzniká názorová pluralita

Počátek gnozeologický optimismus – filozofové jsou přesvědčeni, že mohou poznat svět, lidskou existenci, vědí jakým způsobem poznávat, znají způsoby ověření.

Liší se v metodách poznání:

- Racionalismus – jediné poznání je rozumové, smysly nám přináší nepravdu, vázáni na země v Evropě – Francie, Německo
- Empirismus – jediné správné poznání je zkušeností, vzniká ve Velké Británii
- Sensualismus – jediné správné poznání je smyslové, vzniká ve Velké Británii

Empirismus

Francois Bacon, Thomas Hopse

John Locke

1632 – 1704

Navázal na empirismus Bacona, pokračuje v sensualismu. Vzdělával se v různých vědách – lékař, právník, učitel, rádce...

Byl spjat s královským dvorem Viléma Oranžského – stal se jeho rádcem. Staral se o obchod a kolonie. Roku 1700 odešel na odpočinek, zbytek života strávil svým filozofickými díly.

Esej o lidském rozumu – kritizuje Francouze Descartes.

Získáváme vjemy díky smyslovým orgánům → jednoduché ideje (venkovní, vnitřní).

Tyto ideje popisuje pomocí primárních (tvar, pohyb, rozprostraněnost) a sekundárních (barva, chuť, vůně, zvuk, teplota) kvalit.

Složené ideje – z jednotlivých idejí náš rozum vytváří složené ideje. Následek, příčina, vztahy, duchovní princip, bůh...

První teoretik v dělbě moci - navrhoval oddělení moci vydávání a vykonávání zákonů. Tím se inspirovali ve velké francouzské revoluci. Propaguje konstituční monarchii.

George Berkeley [barkly]

1684/1685 – 1753

Ir, učil teologii, působil jako biskup i jako misionář. Inspiruje ho John Locke a esejemi o lidském poznání, o základech lidského poznání se k němu hlásí. Subjektivní idealista

Obraz světa získáváme skrze smyslovou zkušenost, ten obraz pak poznáváme mimo smyslovou zkušenost (tzn. nepřímo) – můžeme hledat podobnosti, odlišnosti, vztahy (John Locke tvrdil, že poznáváme přímo smysly).

Nepoznáváme svět přímo, ale skrze ideje v naší mysli. Objektivní existenci věcí nahrazujeme pouze idejemi, kterými je popsán náš subjekt.

„Esse est percipi“ - být znamená být vnímán = něco existuje, když to já vnímám.

Solipsismus – filozofický směr, který uvažuje o tom, že existuje pouze subjekt, Berkeley není typickým solipsistou. (solus ipse = sám jediný).

Problémem dnešního člověka (18. století) je, že nevěří v boha.

David Hume

1711 - 1776

Skotský filozof a historik, završil anglický empirismus svým senzualismem a agnosticismem (gnozeologický pesimismus – skeptičtí vůči poznání podstaty existence, jsme schopni popsat pouze jevovou stránku).

Navazuje na Locka, na Huma pak navazuje Kant.

Vydal dílo *Dějiny Anglie*, které bylo velice úspěšné, díky čemuž se zabezpečil finančně.

Proces poznání je vázán na „materiál“, který podchází ze smyslové zkušenosti. To nám poskytuje dojmy (imprese) – bezprostřední živé vjemy – nebo ideje – méně živé, představy nebo vzpomínky.

Rozum (myšlenkový proces) je pouhým skládáním nebo vyhledáváním souvislostí mezi idejemi Musíme ale pochybovat o tom jak pracuje náš rozum, především co se týče kauzality (příčin a následků, časové souslednosti, podobnosti, odlišnosti) → popření Newtonovské fyziky.

Například – náš rozum usoudí, že za táním sněhu stojí sluneční svit.

Byl proti podobě soudobé metafyziky – nelze empiricky doložit existenci substance hmotné a duševní. Proti náboženství – založeno na víře, citu.

Skeptický proti úsudkům rozumu – rozumové omyly → dobral se k agnosticismu, svět je poznatelný pouze v jevové stránce. Nemůžu poznat podstatu.

Dílo *Zkoumání lidského rozumu*

Novověký racionalismus

René Descartes [dekárt]

1596 – 1650

Francouzský filozof a matematik (kartézské souřadnice), racionalista.

Studoval u Jezuitů → preferuje matematiku a je skeptický k jiným vědám. Měl dobrodružný život (nechal se naverbovat do armády), účastnil se třicetileté války. Pak se usadil.

Dílo *Rozprava o metodě* – vystrašilo ho rozhodnutí o Galileovi → rozhodl se nepublikovat, později však vydal pod pseudonymem. Nechal se pozvat do Švédska, aby přednášel o svém díle, avšak prý mu nesvědčilo prostředí a tak umírá.

Kritika všeho dosavadního vědění, protože chce vytvořit nový, zcela bezrozporný filozofický systém, který by byl pevnou základnou pro přírodní vědy.

Metodická skepse – o všem je nutné pochybovat

Jediné o čem nelze pochybovat je, že pochybuji → pochybuji - myslím tedy jsem.

Zabýval se také ontologií – dílo *Úvahy o první filozofii* – vše podrobil metodické skepsi.

Tvrdil, že existují dvě substance (→ dualista) – na sobě nezávislé a neodvoditelné substance:

- Myslící (= duchovní) substance – má atribut myšlení, subjekt
- Rozprostraněná substance (= vyskytující se v prostoru), nebo hmotná, jejíž atributem je rozprostraněnost.

Později, pod nátlakem, přidal princip boha, který stojí nad oběmi substancemi a koordinuje jejich působení.

Baruch (Benedikt) Spinoza [spinóza]

1632 – 1677

Pochází z Holandska, je Židovského původu, což determinuje jeho osud, protože jako nejstarší syn se měl stát rabínem.

Avšak při čtení tóry chtěl srovnání, to hledal u křesťanství → nakonec konvertoval, což znamenalo jeho vyloučení z Židovské obce. Stal se tak odmítaným i v katolické společnosti.

Živil se jako brusičem optických skel, na což doplatil smrtí (skelný prach).

První své dílo vydal anonymně.

Dílo *Etika vyložená metodou Geometrickou* **–** hlavní dílo, do světa se dostalo až po jeho smrti. Základním východiskem je substance (Decartova), avšak podle něj Bůh = příroda = substanci. Pouze jediná substance (→ ontologickým monistou). Modus = způsob, substance se projevuje v různých modech.

Svobodná vůle dle něj neexistuje, je to pouze klam, ale zároveň nutnost. Dobro i zlo jsou nutné. Zabývá se afekty, moudrostí člověka.

Gottfried Wilhelm Leibniz

1646 – 1716

Narodil se v Lipsku, už v 15 letech vstoupil na univerzitu, v 17 letech bakaláře, poté přejel na jinou univerzitu aby ve 20 měl doktorský titul. Ihned mu bylo nabídnuto místo profesora, to však nepřijal, spíše se zabýval politikou.

Přičinil se za vydání Spinozovu etiku, to ho motivovalo k filozofii. Polyhistor – vzdělaný ve všech oborech své doby.

Zamotal se do kurfiřtských sporů.

Dostal se k výzkumu a matematice – kde objevil diferenciální počet...

Dílo *Monádologie*

Monáda – s pojmem přišel Gordano Bruno. Leibniz považuje monádu za podstatu veškerého bytí. Každá skutečnost je složena z nekonečného počtu monád. Jsou to body. Každá monáda má ve světe své místo (to místo zná díky předzjednané harmonii, kterou do ni vkládá bůh), nemůžeme nahlédnout do nich. Nemůže zaniknout, dynamické, individuální.

Nejnižší monády (příroda) se nám nejeví akční.

Vyšší monády (člověk) aktivitu vykazují.

Nejvyšší monády (bůh).

Monády jsou ve vědomí, nevědomí nebo bezvědomí.

Monády oken – nemůžeme je zkoumat z vnitřku, jsou nedělitelné.

Francouzské osvícenství

Období 18. století, celý životní styl, projevuje se ve všech odvětví lidské činnosti (politologie, státovědě, kultuře, vědě...).

Osvícenství je založeno ve víře na rozum – rozumově mohu vysvětlit vše, rozum ovládne veškeré poznání, a dokáže odpovědět na všechny otázky. Víra ve vědu (na významu nabývají vědci).

Velké politologické změny, je požadováno, aby byla odstraněna absolutní monarchie – v prospěch parlamentní monarchie nebo republik. Ve Francii proběhlo VFR, ačkoliv republika trvala pouze jen krátce.

Osvícenství nedůvěřuje víře (náboženství), zcela odmítá církev (jako instituci – dogmatismus, přetvářku, prodejnost odpustků).

Není obdobím ateismu, nejsou tolik spjatí církví, neinklinují k církvi.

Největší rozmach osvícenství právě ve Francii.

Charles Louis Montesquieu

Šlechtic.

V roce 1921 vyšly jeho **Perské listy** – nastartovaly osvícenství, založeno na alegorii, píše jako Peršan, který navštívil Paříž domů dopisy, ve kterých popisuje jak to tady chodí. Satirická kritika obyvatel (pokles mravů), panovníka, stát (absolutismus), církve (nesnášenlivost vůči ostatním církvím)...

O duchu zákonů – rozděluje moc na tři složky – zákonodárná, soudní, výkonná moc – obhajuje to tím, že se potřebují kontrolovat/omezovat.

Voltaire

Vlastním jménem François Marie Arouet, nechtěl ohrozit svou rodinu, kvůli svým myšlenkám. Jeho rodina žila mimo Paříž, do té se dostal v 21 letech, začal být kritický proti státu, absolutismu → psal pamflety.

Dvakrát byl v Bastile, byl nucen vycestovat z Francie, dostal se tak do Anglie, kde studoval spisy Johna Locka.

Po návratu napsal **filozofické listy o Angličanech** – vytvořil protikladu země svobody proti zemi, které je špatná, zkorumpovaná... (což byla Francie).

Román **Candide** – výsměch Leibnizově filozofickým myšlenkám (na základě monádologie tvrdí, že je to nejlepší svět, který se mohl stát). Výraz Voltairova pesimismu, rozum nám neodpoví na všechny otázky, člověk nemůže pojmout veškeré vědení.

Filozofický slovník – krátké povídky na kterých jednotlivé pojmy vysvětluje.

Dostal se k soudnímu procesu, kde muž měl zavraždit svého syna, protože chtěl zběhnout z protestantské církve ke katolické víře. Muž byl odsouzen, mučen a umírá.

Pojednání o Snášenlivosti – ostrá kritika náboženství, esej, člověk má být svobodný v rozhodnutí jestli bude protestantem nebo katolíkem. Jakto, že bůh může dopustit, takové chování ve „jménu boha“

Voltaire měl blízko k ateismu, ateistou nebyl, nevěří, že Bůh řídí vývoj ve světě, nebál se pekla (považoval ho za výmysl), náboženství je pro prostoduché lidí, kteří potřebují něčemu věřit...

Bůh stvořil svět, ale dále do něj nezasahuje – deismus

Ovlivnil VFR – duchovní otec.

Encyklopedisté

Encyklopedie – **Racionální slovník věd, umění a řemesel**, 1751 – 1780, 28 svazků, shrnout a uspořádat veškeré vědění té doby.

Denis Diderot – Voltairův současník, dílo Jakub Fatalista – kauzalitu nahrazuje osudovostí.

Jean d'Alambert – slavný francouzský materialista, filozof, literární autor, napsal úvod k encyklopedii.

Francouzští mechaničtní metafyzičtí materialisté

Přírodní vědci – extrémní víra v rozum.

Zákony mechaniky aplikují na přírodu, svět, který je obklopuje.

Vše je hmota – neexistují duchovní principy, tato hmota je metafyzická - stálá. Člověk je pouhý stroj, vše funguje na základě přírodních zákonů.

Julien Offray de La Mettrie – lékař ~ hodinář, autor díla *Člověk stroj* – myšlenky, že člověk je hmota, pečlivě poskládaná hmota jako soustrojí v hodinách.

Paul Heinrich Dietrich von Holbach – Systém přírody – bible francouzských materialistů, Helvetismus. Materialista.

Hledá co je úkolem vědy....

Jean Jacques Rousseau

Není osvícenec, je preromantik (nebo romantik). 1712 – 1788.

Napsal spis s názvem *Vyznání* – exhibicionistický spis, otevřeně zde líčí své životní zkušenosti, různé názory, různá témata, často i tabuizovaná. Sám se představoval jako rozporuplný člověk – zápasící mezi touhou po řádu a citovosti. Líčí se jako nestálý, psychopatický,...

Narodil se v Ženevě v zámožné rodině, ta se ho snažila udržet při učení, ale v 16 letech utekl a uchýlil se ke své milence (o několik 10 let starší). Byl vychován v rodině kalvinistů, ona však byla katolička → konvertoval.

Po několika letech se snažil vydat některá svá díla, to se mu podařilo → přestěhoval se do Paříže. Žil z mecenášských darů, přátel, příznivců. Získal slávu, to ho přestalo bavit → vrací se ke své rodině do Ženevy, chce aby jeho život získal nějaký řád → oženil se s dívkou z chudých poměrů – jejich vztah byl velice nekomforní. Dívka mu obětovala celý život, všechny děti, které měli dali do sirotčince.

Na pozvání Davida Huma žije v Anglii, ale na sklonku života se vrací do Paříže, kde umírá.

Skutečně slavným se stává až v roce 1745 se zúčasnil soutěže na otázku jestli věda, umění přináší lidstvu přínos, pokrok. On odpověděl ne → dílo *Rozprava o vědách a uměních* – nepřinesli pokrok a rozvoj, ale přinesli mravní úpadek.

Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi – domnívá se, že lidstvo tehdejší doby je mravně zkažené, jakýsi ideál můžeme najít v původním přirozeném stavu existuje ideál lidství (= rovnost) – přírodní stav, žije podle přírody, stav rajský. V takovém stavu panují jisté ctnosti, vše ostatní příroda odstraňuje.

Takový ideální stav končí, protože vzniká soukromé vlastnictví. V ideálním stavu panovala pouze přírodní nerovnost (vlasy, postava...).

Návrat k přírodě má být spíše návratem k přirozenému stavu (→ komunismu, socialismu).

Společenská smlouva – další verze rozpravy o nerovnosti, řeší jak vznikl stát, Stát je výtvor, který člověka omezuje. Člověk se narodil svobodný, ale stále je v okovech.

Obecná vůle – jakýsi princip řízení státu, vůle lidu, měla by vést stát. Suma individuálních vůlí, lid je nositelem suverénnosti. Tato myšlenka ovlivnila VFR. Jak moc může být lid suverénní, když se musí podřídit státu.

Pedagogický spis **Emil, čili o výchově** – předkládá „moderní“ pedagogické požadavky, říká například, že žák má být základním elementem vyučovacího procesu, žák se má ptá, profesor má být pouze průvodcem. Má ho ale chránit před špatnými vlivy – společenského života, špatnou morálkou. Výchova by měla být individuální.

Hlavním rozhodovacím momentem by měl být cit. Vyznává deismus, náboženství není otázkou rozumu, Bůh je otázkou citu – cit mi praví, že Bůh je, to je vše co nutné a i možné zjistit.

Stal se pro spoustu lidí inspiračním zdrojem (Marx, Kant, Schiller, Goethe...)

Německé osvícenství

V Německu je spíše filozofické, je vidět nacionalismus, pedantnost.

Christian Wolf

Němec, Kant ho nazval původcem německé důkladnosti. Celý svůj filozofický systém postavil na dílu Leibnize.

Důrazně prosazoval němčinu jako jazyk pro výuku filozofie → vytvořil německý filozofický slovník.

Žil a tvořil za vlády Fridricha Velikého – ten pozvával i zahraniční myslitele, kterým zajišťoval azyl → urychlení německé filozofie. Nabývá obrovského významu – stává se nejvýznamnější filozofií v Evropě, které nelze přeskočit.

Immanuel Kant

Němec, narodil se v roce 1724 v Královci, vyrůstal v nábožensky zbožné rodiny. V roce 1740 začal v rodném městě studovat teologii, přešel k filozofii, zajímal se i o přírodní vědy. Po dokončení studií pracoval jako domácí učitel na statcích v a kolem Královce.

Pak se vrací na univerzitu, stal se profesorem z matematiky a logiky. Přednášel 40 let – spoustu oborů. Byl oblíbený, poutavý (i u zeměpisu, i když Královec nikdy neopustil) a inspirativní.

Jako malé dítě byl často nemocný, prý byl i tělesné postižený → to v něm vyvolalo pedantskou životasprávu, úzkostlivý, pevný časový rozvrh.

Zemřel v roce 1804

Kantovo dílo dělíme do tří období

- Předkritické
- Kritické
- Pokritické

Předkritické

Je přírodním vědcem, zabýval se mnoha různými obory. Příroda se orientuje především na poznání vesmíru (astronomii), fyzice. Oběh těles je výsledek dvou sil – přitažlivé (Newton) a další (odstředivé) (tangens).

Vytvořil teorii jak vznikl vesmír – Kant-Laplaceova teorie – všechna tělesa vznikla rotováním nějaké mlhoviny – nějaké energie. (Přesto ho řadíme k materialistům – blíží se jim, není zcela). Energie je podstatou hmoty. Představitel názoru, že svět můžeme poznat – včetně jeho podstaty. (Zhušťování mlhoviny)

→ má velmi blízko k materialismu a gnozeologickému optimismu.

Kritické

Kantovský obrat – obrat o 180° - zamýšlí se nad tím – dosud všichni filozofové zkoumali svět... Neměli bychom nejdříve podrobit kritickému zkoumání vlastní rozum (chci-li být racionalistou), vlastní smysly...

Nejprve já - „mým úmyslem je přesvědčit všechny, jimž stojí zato zabývat se metafyzikou, aby ustali v té práci, aby považovali vše dosud vykonané za nevykonané, aby si především položili otázku, jestli je něco jako metafyzika vůbec možné.“ - Je člověk schopen vůbec poznat/pochopit podstatu bytí.

Dílo **Kritika čistého rozumu** – nejslavnější Kantovo dílo.

Píše **Prolegomena ke každé příští metafyzice** – vysvětlení kritiky čistého rozumu, jeho názorů, mnohem čtivější. Ještě než bude každý další filozof hledat podstatu bytí (metafyzika).

Kritika = vysvětlení, osvětlení (ve filozofii).

Náš rozum je soubor toho co je vrozené (Descartes) i to co získáváme ze zkušenosti (Locke...) → takže podrobíme-li kritice rozum získáme, co je rozumu vrozené - to nazývá apriori (= to co je dáno předem), to co získáváme ze zkušenosti nazývá aposteriori (= po něčem).

Například plynutí času – vývoj – podle Kanta jsou apriori – nemusíme je se učit. Naproti tomu západ/východ jsou aposteriori.

Transcendentální dialektika – co je duše, co je svět, co je Bůh, co je smysl lidské existence, jak ji můžeme poznat. Rozlišuje rozum (Verstand, der) a rozvažování (Vernunft, die). Rozum vymezuje jako schopnost usuzovat (logika). Rozvažování se tvoří různé pojmy a soudy, nejde o logické uvažování, spíše použití jazyka. → Člověk ve svém nitru je rozum. Prací nad rozumem je rozvažování.

Dospěl k tomu, že věda ho už neuspokojuje → hledá jiné možnosti a pojmy → dostává se agnosticismu – svět, tak jak ho my nazíráme, je něco neuchopitelné (Obrázek – svět o sobě (ten je neuchopitelným nelze poznávat), svět pro nás (jevová stránka) – malá část, nelze si tvrdit, že tato část je podstatou světa.

Shodl se s fyzikou – existují nějaké síly – ty jsou aposteriori – sám musím jako dítě poznat, že takové síly existují.

Kritika praktického rozumu – vysvětlení etika/morálka.

Etika – nauka o morálce

Základy metafyziky mravů – autonomie – subjektivní, osobní, to co náleží mě; heteronomie – něco obecného, to co náleží všem, leží mimo nás rozum. Jako jedinec není nutné se potkat s heteronomií. Moje autonomie může mít jiná pravidla než heteronomická. Kant vycházel z autonomní. Vyjít z vlastního morálky (autonomie) – svědomí.

Morálka autonomní každého jedince je hlubší než heteronomie. Domnívá se, že by byla heeteronomie suma autonomních.

Autonomie se dá zformulovat podle těchto vět:

- Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla platit jako princip všeobecného zákonodárství – nemělo by se ve společnosti lhát, sám nelži!
- Jednej tak, aby lidství druhého člověka ti bylo účelem, nikoliv prostředkem – druhého člověka nesmím zneužívat/využívat k nějakému svému prospěchu.

Kategorický imperativ (= jednoznačný rozkaz) – rozkaz jak se mám chovat – viz výše.

Kritika soudnosti – zabývá se estetikou, citem

Pokritické

Věnuje se i dalším odvětvím – náboženství, právo, stát.

Stát je spojené množství lidé pod právními zákony.

Kant je největším filozofem všech dob – všichni další filozofové se k němu vrací/odkazují.

Schiller: „Jak jeden jediný boháč vyživí tolik žebráků. Když králové staví, mají povozníci co dělat. Filozofie již nikdy nebude tak naivní jako v dřívějších dobách – musela se prohloubit, protože žil Kant.“

Řada navazujících směrů – Kantovství, Novokantovství, německá romantika

Německá romantika

Patří na přelom 18. a 19. století. Navazuje na osvícenství, plynule se z něj odvíjí.

Sturm und Drang

Johann Gottfried Herder

Představitel německé romantiky. Je současník Goetheho a Schillera. Vstoupil do kulturního dění jak básník. Později přešel k filozofii dějin – jaký smysl mají pro nás jednotlivé dějinné událost, osobnosti – ptejme se, co se stal, proč…

Ptal se po smyslu dějin, ten odvozoval podle národů. Národy podle něj mají dějinnou úlohu – posunují dějiny dále. Minulost patřila Románům, současnost patří Germánům, budoucnost prý bude patřit Slovanům – tato myšlenka povzbudila národní obrození.

Johann Gottlieb Fichte

1762 – 1814

Narodil se v chudé rodině, rodina ho nemohla podporovat ve studiích, našel si tedy mecenáše, který mu vzdělání platil, avšak umírá a v dalším vzdělání nemohl pokračovat.

Začal pracovat jako domácí učitel, avšak měl nedostatek finančních prostředků. Studoval Kantovy spisy, to v něm vyprovokovalo touhu Kanta osobně poznat → vydal se do Královce, setkal se s ním a seznámil se s ním.

Kantovi předložil svůj spis – Pokus o kritiku všehozjevení – tomu se dílo líbilo a dopomohl k vydání spisku. Spis vydal anonymně – všichni se tak domnívali, že je to spis Kanta – okamžitě se stal slavným. Kant však okamžitě autorství popřel a představil Fichta – dostal nabídku z univerzity, aby tam vyučoval.

Přednášel (Královec, Jena,...), řečnil, byl nacionalista, byl oddán pruskému státu.

Dílo **Řeči k německému národu** – vyzývá jej k morální obrodě napříč stavy a aby se nenechali zlomit (Napoleonem).

Jeho žena se nakazila Tyfem při ošetřování vojáků, od ní se nakazil Fichte a umírá.

Ovlivnil ho Kant, filozofie by měla vykládat naši; představu o věcech, nevykládáme věci sami o sobě. Počátkem filozofování je myslící subjekt.

Filozofie jáství (= aktivního já) – já je synonymem pro myslící subjekt, Myslící subjekt je podstatou všeho. Tím se liší od Kanta (rozum je dán apriori). Fichte tvrdí, že rozum je začátkem všech věcí, že rozum je subjekt sám o sobě, který dokáže vytvořit svůj protiklad (ne-já, cizí, vnější, příroda) – dokáže se odlišit.

1. stupeň – myslící objekt – Já. To já klade samo sebe, přemýšlí o sobě, je podstatou sebe sama.
2. stupeň – protiklad – ne-já – cizí, vnější
3. stupeň – já – nachází cosi cizího v sobě samém, to se tam objevilo vymezením já (aposteriori).

Triády – teze, antiteze, syntéza – toto lze pozorovat i v dějinách – antika = teze, antiteze = středověk (negace antiky). Syntéza = renesance – vrací se antice, ale neodklání se od středověku. Baroko je návrat ke středověku = antiteze renesance. (Myšlenka Hegla).

Fridrich Wilhelm Joseph Schelling

1775 – 1854

Je současník Hegla, byli přátelé, nadchli se po starověk (antiku). Studoval teologii, což bylo značně kontrastující se studii antiky. Studoval Kanta i Fichta, ve svých 20 letech dokázal Fichtovi myšlenky vysvětlit lépe, než je Fichte sám napsal.

Byl velice univerzální (biologie, chemie, medicína) a rychlý. Měl problém s tím, že Hegel byl nakonec lepší (i když přes jeho pomalejší start), vypisoval přednášky ve stejný čas jako Hegel, aby dokázal, že je lepší.

Ve 23 letech se stal profesorem v Jeně…

Po vyčerpání vlastní filozofie (kolem 23 let) → postupně přechází k meditativní filozofii a mystice (iracionální výklad na základě vnitřního prožitku).

Ale odlišuje se od něj, do Fichtova systému zařazuje Spinozu (bůh = příroda = substance) – filozofie identity – co je příroda a duchovní princip – to jsou dvě identické substance (duch – já, příroda – ne-já). Příroda není produktem ducha.

Vyložit jsoucno znamená vyložit shodu mezi objektem a subjektem – jsou identické.

Estetika – projevuje se jako romantik, v umění se projeví, že subjekt a objekt jsou jednotní – autor se vtěluje do obrazu (shoda, soulad). Umění je pravý organon (nástroj) filozofie – mělo by být tím nejvyšším. Příroda je skryta za metafory slov, kreseb,... Tím můžeme poznat tvůrce i přírodu.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

1770 - 1831

Byl vychován v rodině, která obdivovala klasické umění (starověké antiky) → tento postoj si zachoval

celý život.

Jeho rozvoj byl pomalejší, začal více publikovat až po 30. létu života. Ale postupem se dopracoval na univerzitu v Berlíně.

Nejslavnější dílo vychází v roce 1806 – **Fenomenologie ducha** – stal se pruským státním filozofem. Fenomén je projev – to jak se věci jeví. Je idealista (duch). Duch se projevuje v různých stádiích své existence. Tento projev není stálý, ale proměňuje se. Je dialektikem – popisuje, jak se duchovní substance proměňuje.

Hegel popisuje stádia, kterými duch prochází, když se vyvíjí.

Dialektická triáda (třístupňový vývoj):

- Teze – existence duchovního principu, který zároveň chápe jako bytí samo o sobě. Existuje sám o sobě. Bytí nic netvoří, jen je.
- Antiteze – negace teze – jinobytí – příroda
- Syntéze - návrat do prvního stádia, to je ale obohaceno o něco nového. Bytí o sobě a pro sebe.

Hegel se věnuje vědám, které mají popisovat určité stádium – například logice – to popisuje bytí o sobě (1. stádium). Jinobytí popisují přírodní vědy. Třetí fáze – filozofie.

Zavádí ještě jednu dialektickou triádu – u filozofie – tři stupně filozofie ducha:

- Subjektivní duch – bytí každého člověka jako individua (zvíře si svou přítomnost neuvědomuje)
- Objektivní duch – působí na všechny stejně, rodina, společnost, stát
- Absolutní duch – etika, náboženství, umění a filozofie.

Filozofie dějin – (Herder by mohl být považován za zakladatele). Hegel bývá také považován za zakladatele – zabývá se smyslem určitých dějinných událostí, osobnosti dějin – ty, které dokázali hodně ovlivnit dějiny, či cela změnit její směřování.

Stojí na konci velké vývojové linie filozofie. Celé dějiny jsou vývojovou spirálou – která postupuje...

Starohegelovci

Navazují na Hegelův idealismus – podstatou bytí je duch – to ale převádí až k mysticismu a náboženství. Odmítají dialektiku, podle nich se duch nevyvíjí – je to pouhý princip.

Mladohegelovci

Dialektikové – navazují na Hegelovu dialektiku, ale odmítají idealismus, ale jsou materialisté.

Ludvig Feuerbach

Typický materialista, ten mu slouží ke kritice náboženství. Podle něj kdyby neměl člověk žádná přání neexistoval by bůh... každý člověk touží být z nás – a když ho nechceme tady, chceme ho v nebi. Jediné náboženství, které bychom měli vyznávat je náboženství člověka. Nechápe člověka jako duši, ale takového jaký je – oslavuje lidské tělo.

Věnuje se filozofické disciplíně – filozofické antropologie.

(všechny filozofické disciplíny – ontologie, gnozeologie, etika, antropologie)

Karel Marx

1818 – 1883

Historický a dialektický materialismus.

Syn advokáta, studoval filozofii, oslovil ho Hegel (tu ve svých dílech spíše kritizuje). Byl radikální pouze v myšlenkách (resp. dílech), přitom psal na objednávku, občas pracoval jako žurnalista.

Friedrich Engels – spolupracovník Marxe, měl továrnu a ta je oba živila, seznámili se v Paříži, přátelství trvalo celý život. Po Marxově smrti se postaral o to, aby jeho díla vyšla.

Marx byl z Paříže vykázán, protože šířil komunistické myšlenky (ačkoliv komunismus příliš nepsal).

Poté žil v Bruselu, Kolíně, Londýně (kde nakonec umírá).

Marxova teorie je pouze teorií, utopií – vůbec nenavádí k revoluci, vyvražďování, nevytvořil komunistického režimu... (o to se postaral Lenin (→ marxismus-leninismus)).

Úvod ke kritice Hegelovy filozofie práva – říkal, že se spletl, je je potřeba ji přezkoumat atp.

Dílko (i Engels, krátké) **Německá ideologie –** kritizuje náboženství, převzali ji od Fauerbacha.

Komunistický manifest – psáno na zakázku, stal se biblí socialismu.

1859 dílo **Kritika politické ekonomie –** kritika především anglické školy ekonomie (Mill, Ricardo...)

Dílo **Kapitál –** 5 dílů, poslední díly vychází až po Marxově smrti.

Marx částečně vyšel z Hegela, odsuzuje idealismus, je materialista. Přebírá jeho dialektiku – neustále sleduje dějinný vývoj společnosti – ten vývoj je nutný popsat → svět není souborem věcí, ale procesů. Souhlasí s dialektickou triádou.

Duch je výtvorem hmoty.

Historický a dialektický materialismus. Dialektika vývoje – od nejjednodušších forem, ke složitějším – člověku. Hmota se časem proměňuje – popisuje to na vývoji celé společnosti – společensko-ekonomické formace (podstatou každé společnosti jsou výrobní vztahy – vlastností VF):

- Předtřídní (beztřídní) – doba, kdy lidé žili bez soukromého vlastnictví
- Antická – mezi výrobci (těmi co pracují) a vlastníky těch výrobců (vlastnictví lidí).
- Feudální – vlastnictví půdy (namísto lidí)
- Kapitalistická – vlastnictví VF (kapitálu – strojů, budov), už nevlastní lidi
- Potřídní – vrstva výrobců (proletariát si sám uvědomí svoji roli, a převezme výrobní faktory)

Východ vs západ – východ je tradiční, pasivní, podřizující se.

Teorie odcizení:

- Podstatou existence je práce (to značí jeho materialismus) – za tou je vidět konkrétní výsledek – kniha, obraz, hudební skladba (tedy i duševní práce). Smyslem práce je přetváření vstupů ve výstupy. Prací zpředmětňujeme svou podstatu. Když nepracuji – jako bych nebyl.
- Výsledky práce začnou člověka ovládat, jako by zapomněli na to, kdo ho vyrobil. Předměty se tak tvůrci odcizují – přesto, že jsme do něj vložili část sami sebe (nadhodnota) = tím vložením ze sebe sama, tu už nikdy sami nedostaneme zpátky. V tu chvíli mi prakticky nepatří...
- Člověk potřebuje práci, aby nabyl své podstaty, ale zároveň se s její pomocí sám sobě odcizuje.
- Výrobek pak patří vlastníkovi kapitálu (teorie nadhodnoty) → vykořisťování dělník.
- Dělník by si měl uvědomit, že naplňuje tu práci, ne vlastník → uvědomělý dělník by pak měl přejít do potřídní formace (evolucí, nikoliv revolucí).

Marx vidí nápad méně než provedení dané věci. Myšlení je pouze produkt hmoty.

Ostatní filozofové se snažili svět vyložit, ale je na čase svět změnit.

Pozitivismus

19. století

Odvozen od slova pozitivní = ověřitelný, dokazatelný, prokazatelný, jistý, faktický.

Člověk má být tvůrce všeho, co je faktické, člověk je mírou všech věcí.

Ateismus – protože věří ve vědu (vědecké poznání nám má dát veškeré odpovědi) na úkor náboženství.

Tvůrcem je Auguste Comte – první fáze – teprve se formují východiska

Druhý fáze – empiriokriticismus

Třetí fáze – logický empirismus = novopozitivismus

August Comte

1798 – 1857

Zakladatel pozitivismu.

Systém pozitivní filozofie

Kurz pozitivní filozofie – pasáž o zákonu tří stádií, předkládá tyto myšlenky:

1. Jediné, čeho jsme schopni je konstatovat fakta
2. Fakta uspořádáváme podle určitých zákonů
3. Na základě těchto zákonů můžeme budoucí věci předvídat a řídit se nimi

Shrnutí: Vědět, abych mohl předvídat (Savoir pour prévoir)

Nemá cenu vůbec zkoumat podstatu jevu. Fakta musíme pouze přijmout, pak mezi nimi můžeme hledat určité vztahy... Ale bez toho přijmutí nelze.

Pozitivismus je výsledkem myšlením člověka dnešní doby.

Zákon tří stádií – vývoj myšlení:

- Teologické – zkoumání vnitřní povahy jevů, příčin jevů, vnitřní podstaty – odpovědí na otázky je nějaké nadpřirozená síla.
- Metafyzické – obměna prvního stádia – nahrazeno abstraktními veličiny, ty mají schopnost vyvolat dané jevy. (Abstrakce – nějaké přírodní zákony, řídí přírodu; univerzum;...)
- Pozitivní – odmítnutí poznávání vnitřní povahy jevů... Věnujeme se konstatováním faktů pro dané vztahy.

Je dialektik – řeší otázky vývoje, nic není neměnné. Výše uvedený zákon lze považovat za triádu.

Soustava věd – pozitivní filozofie by se měla stát nástrojem pro další vědy – dělí je dle organického/anorganického:

- Anorganický
  - Astronomie
  - Fyzika
  - Chemie
- Organický - živý
  - Biologie
  - Sociologie

Ve všech vědách by nás měla donutit k opření tvrzení fakty.

Sociologie stojí ze všech jeho věd nejvýše, předmětem je bádání o procesech ve společenském životě. Vrchol jakéhokoliv popisu světa. Objevuje se zde pojem sociologie poprvé → je považován za zakladatele sociologie.

Angličtí pozitivisté

Herbert Spencer

Jeremy Bentham

Vytvořil směr sociální utilitarismus - „Co nejvíce štěstí pro co nejvíce lidí“, jakýsi přístup, který klade důraz na prospěch/užitečnost pro společnost. Co nejvíce lidí má být spokojených, šťastných, protože tak budou mít ze společnosti užitek. Zákony mají být nastaveny tak, aby toho stavu mohlo dosáhnout co nejvíce lidí.

John Stuart Mill

Ekonom, filozof

Iracionalismus

Poprvé od dob osvícenství se objevuje jeho negace – iracionalismus. Tento směr rozum zcela popírá. Zdroj poznání leží mimo prostorovou skutečnost.

Intuitivismus, emocionalismus, vitalismus, voluntarismus

Voluntarismus

Mimorozumovou skutečností je vůle.

Arthur Schopenhauer

Představitel voluntarismu, žil v letech 1778 až 1860.

Své hlavní dílo napsal ve 30. letech, ke konci života se zajímá o východní filozofie.

Žil v rodině, kde se matka byla spisovatelka, jeho otec byl obchodník, racionalista, pragmatik.

Hodně cestoval (s otcem), díky matce měl sklon k umění. Matka se znala s literáty jako Goethe, Schiller.

Přednášel filozofii v Berlíně, Drážďanech, Frankfurtem nad Mohanem.

Svět jako vůle a představa.

Teze první: Návaznost na Kanta – svět jako představa – všechny věci dány pouze jako jevy. Odlišuje se v otázkách času a prostoru (podle Shopenhauera nejsou apriori) → svět je nám hádankou, odpověď ve hloubce své vlastní existence.

Teze druhá: svět jako vůle → dává nám odpověď na hádanku, nemůžu se přiblížit podstatě věci. Poznat podstatu nemůžeme rozumem, ale díky vůli.

- Projevy vůle v prostoru a času – v člověku – každé naše jednání je aktem vůle. Ze svého vlastního překvapení dostáváme nápady.
- Vůle je jako statný slepec, který nese na svých ramenou chromého vidoucího člověka.
- Pocit, že jdu za cílem, ale ve skutečnosti nás vůle zezadu postrkovat.
- Vůle k životu je slepá, pudová, stále nás k něčemu nutí, říká, abychom po něčem dalším toužili a usilovali.

Hnací motor = vůle k životu

- strádání → vyvolá v nás problémy → nic optimistického → vůle k životu → Shopenhauer nazírá pesimisticky → cílem(?) je slast, která výyplývá z touhy po životě → 1: krok Evropana, aby promítl východní učení.

Metafyzika lásky

Láska je pouze oděv, do kterého se převleče rozmnožovací pud.

Rozmnožovací pud → vůle k životu → nutnost k přežití lidského rodu.

Člověk myslí, že se zamiloval, ale je to jen proto, aby zachoval rod.

Střízlivění je v manželství uzavřeného z lásky.

Dvě cesty, jak se zbavit vůle k životu:

- Estetická cesta – na okamžik – když se zaposlouchám do geniální hudby, tak v tu chvíli nejsem už řízen vůlí.
- Etická cesta – vykoupení z vůle cestou askeze → cílem je stav extáze, vytržení, nirvány → zcela se oprostíme od vůle, umrtvíme ji → spatříme neotřesitelnou naději, radost mysli.

Friedrich Nietzsche

Syn evangelického pastora → silně věřící rodina. Od 5 let vyrůstá se samými ženami → zženštilý → v pubertě sebekázeň, sebedisciplínu, aby nebyl zženštilý.

Studoval klasickou filologii (řečtinu a latinu), miloval hudbu Richarda Wagnera (stali se přáteli). Jeho

celý život byl plný revolty, popírání, negace ke snaze jeho matky vychovat ho jako citlivého, jemnosti...

Jeho vztahy byly založeny na krátkosti, fyzické lásce, odmítal náboženství (a hodnoty, které hlásá evangelium (...)), nechtěl se vázat,... Ale při tomhle života se nakazil syfilidou → trpěl nervovými záchvaty → nebyl se o sebe schopen starat → vrátil se zpátky k rodině → ještě 12 let prožíval paralytické stavy, zemřel v roce 1900. Propadl Schopenhaurově filozofii.

Základním jeho filozofie je voluntarismus – podstatou života je vůle k moci, nemyslel si, že by byla něco pesimistického/špatného. Je to ideální, uvědomění si nás posunuje dále. Vůle k moci je prasíla, která formuluje veškeré bytí. Musíme se jí podvolit. Každý kdo ji pochopí ji musí následovat.

Tak pravil Zarathustra – příznivce evoluce, z červa dospěl k člověkovi, ale ten má být překonáno v další vývojový stupeň – nadčlověk. Pro to, abychom mohli ten krok, musíme poznat vůli k moci.

Nadčlověk se ale pak cítí sám, nadčlověk je silný – nepotřebuje nikoho jiného, nebere na nikoho ohled. Člověk si se samotou ale pomoct nemůže, takže se nemůže stát nadčlověkem.

Člověk se nadčlověku pak stává prakticky červem na které nemusí brát ohled.

Naprosto nerespektuje hodnoty, které byly uznávany celou společností → filozof s kladivem – protože boří dosud zakotvené hodnoty a nastoluje hodnoty nové. Nadčlověk je egoistický.

Sedm Anti:

- Antimoralistický – morálka lidí v 19. století je morálka otroků, své slabosti dává do popředí. Hlásá morálku nadčlověka, sílu k moci, preferuje egoismus, sobectví – to může pomoct jeho přechodu k nadčlověku.
- Antidemokratický – vláda „stáda“ - každé zvíře má tendenci sdružovat se do nějakého stáda, podobně se chová člověk v demokracii. Je slabý protože nedokáže vynucovat svou moc – nerozhoduje jedinec ale většina.
- Antisocialistický – socialismus je založen na společenství – jedinec se musí podrobit většině, stojí na hodnotách jako je lidská solidarita.
- Antikřesťanský – odmítá pokoru, askezi, odříkání, soucit...
- Antiintelektualistický (intelekt je pouze nástroj vůle).
- Antipesimistický – vidí vůli k životu velice optimisticky
- Antifeministický (po jeho výchově se to dá čekat).

Nastoluje nové hodnoty – ideál nadčlověka, vše co má nadčlověk, pak jsou to dobré vlastnosti/hodnoty.

Dívá se na člověka i po psychologické stránce – pojmenovává temperamentové typy, city,...

Nietzsche není společensko-filozofickým, nadčlověk je vyvržen se společnosti.

Jeho filozofie byla zneužita Hitlerem, Nietzsche sám nebyl antisemita, ani rasista.

Søren Aabye Kierkegaard [siérj kirkegór]

1813 - 1855

„Sokrates z Kodaňě“

Měl životní trauma, narodil se jako 7. syn obchodníka, ale záhy v morové epidemii všichni jeho sourozenci a matka zemřeli – celý život se ptal, proč nechal bůh žít a ostatní nenechal.

Studoval na kněze, ale nikdy se jím nestal, živil se jako učitel. Jeho otec mu zanechal celé jmení, ale Soren neměl obchodnické nadání, a tak peníze vcelku rychle utratil (za své spisy).

Dílo **Buď – anebo, Pojetí úzkosti, Bázeň a chvění** – jeho filozofii určují velké pochynosti a existencionální témata.

Opírá se o pojem existence – nemá nic společného s materiálním zabezpečením, je nejniternější neuchopitelné osobní jádro každého člověka. Je to proces. Následnost určitých momentů, v každém momentu se setkáváme se svou konečností – to nastává při strachu, úzkost (z něčeho neidentifikovatelného).

Předchůdce existencionalismu. Bůh mu v těchto mezních situacích nepomůže. Dle něj je víra nějaký skok mimo všechen rozum, víra není to, že jdu do kostela, není „povrchní morálka“. Víra znamená

rozlišit se od všech co známe, více prožít mezní situace.

Pragmatismus

Vzniká v 19. století, největší rozvoj panuje ve 20. století

Pragma = čin

Zakladatel pragmatismu je William James, definuje pragmatismus jako „postoj, který odhlíží od prvních věcí, principů, kategorií a obrací se k plodům lidské činnosti“ = k tomu co bylo ověřeno jako dobré,...

Částečně podobné jako utilitarismus, ale ten potřebuje objektivismus (nadhled,...).

Předchůdcem pragmatismu je Charles Sanders Peirce.

Pragmatismus v Evropě se projevil spíše utilitarismem – odmítla sobectví pragmatismu, chápala ho jako jednání, činů, které by měly úspěch a výsledek ale v rámci společnosti (nesmí omezit/ohrozit jinak). Karel Čapek, TGM.

Neopragmatismus – představitel Richard Rorty, až ve 20. století.

William James

1842 – 1910

Téměř současník s Peircem.

Studoval filozofii, psychologii a anatomii. Až do své smrti tyto disciplíny vyučoval na Harvardu.

Definuje pragmatismus - odhlíží od ontologie k činům, praxi a naší činnosti. Pragmatismus se táže na to, jaká je využitelná hodnota, jaký je z ní zisk.

Dílo **Smysl pravdy –** při náhledu na pravdu z hlediska využitelnosti, pravdivé je to, co se osvědčuje svými praktickými důsledky.

Dal základ pro populární pragmatismus – ten se stává (především v USA) obhajobou konzumní společnosti (materialistická, využitelnost, zisk, prospěch).

John Dewey [djů]

1859 – 1952

Američtější pragmatičtější než Jamesův, více materialismu. Tvůrce pragmatické pedagogiky.

Dílo **Demokracie a výchova** – vytváří myšlenku instrumentalismu – každá myšlenka, která ve škole zazní, naučí, co se má učit – má být pouze nástrojem našeho jednání – tedy se má učit jen, to co se použije v realitě (jen to co je vhodné, společensky, pracovně...).

Filozofie 20. století

Filozofie života = vitalismus

Navazuje na iracionalismus 19. století. Popírá rozum, osvícenství. Oslava tělesných stránek, (volné) lásky. Chce porozumět živoucímu životu, zachování života, pohyb a dění. Vidí život jako neustálý proces, změna. Biologické a organické vidění člověka.

Projev v literatuře – Fráňa Šrámek – Splav, Stříbrný vítr (symbol mládí), Léto (drama);

Henri Bergson

1859 – 1941

Je vitalistou a zároveň intuitivistou. Vychází z Imanuela Kanta dle dvou kategorií – jsou uloženy apriory – prostor a čas.

Nesouhlasí však s Kantem, který je chápe jako homogenní, Bergson chápe jen prostor jako homogenní → při pohybu v prostoru nemusí znamenat změnu. Bergson tvrdí, že čas není homogenní – čas představuje nevratnou změnu → něco jedinečného a neopakovatelného.

Prostor můžeme je popsat rozumem, čas nikoliv – na jeho popsání potřebujeme intuici. Člověk intuicí příliš nepoužívá → filozofie se má opřít o intuicí. Jestliže použiji intuiici dopracuji se i k otázce, co je podstatou bytí → tím je **elan vital** = životní síla, která je podstata veškerého bytí.

Hans Driesch

Představitel vitalismu, neovitalismu. Dostal se k filozofii přes biologii – dělal experimenty s mořskými ježovkami (půlil je a dokazoval tím, že i z toho může vzniknout celá část).

Podstatou existence a života je neviditelná síla – entelechie

Dal základ pro vznik německého psychologického směru – tvarové psychologie.

Historismus

Při zkoumání jedince se orientuje na zkoumání společnosti, vitalistické, hledá se síla v rámci společnosti (biologie → sociologie)

Georg Simmel

Podstata člověka, života a bytí - popsatelné pomocí umění, vědy, práva, etiky, náboženství, kultury. Tyto odvětví vyrůstají z člověka → život je **imanentní** (= vše prostupující, vnitřní) **transcendencí** (= něco co nás přesahuje) **–** je v nás, ale zároveň nás přesahuje, bude zde i když naše síla v nás skončí.

Oswald Spengler

Historik a filozof dějin

Dílo **Zánik Západu** – má namysli kulturu/civilizaci, navazuje na Henri Bergsona, odděluje kategorie prostoru a času. Logikou prostoru je kauzalita, logikou času je osud → musíme zkoumat dějiny, abychom mohli zkoumat dějiny osudu.

Každá kultura je živý organismus, stejně jako organismus i kultura roste, sílí, vrcholí a pak slábne a nakonec umírá. Říká, že západní kultura už klesá – budoucnost bude přebírat východní kulturu – východní filozofie, nauky...

Wilhelm Dilthey [diltey]

Představitel historicismu.

„Čím člověk je, to poznává teprve pomocí dějin“ - podstatu lidské existence můžeme poznat zkoumáním historie.

Fenomenologie

Fenomenologie jako filozofický směr navazuje na Immanuela Kanta – už u kanta se objevuje pojem fenomén = jev. (Svět pro nás je poznatelný, svět sám o sobě ne). Návaznost na jevovou stránku, zároveň se však od Kanta odvrací.

Odraz filozofie Leibnize, Spinozy, Franz Brentanto – to byl matematik, kněz, kombinuje přístup matematiky a scholastiky (Tomáš Akvinský). Bernard Bolzano – matematik, filozof, logik – právě s tímto pracuje fenomenologie → těžce uchopitelný.

Edmund Husserl [edmund huse(r)l]

Narodil se v Prostějově v roce 1859. Jeho učitelem na vídeňské univerzitě byl TGM. Zakladatel fenomenologie.

Knihy **Karteziánské meditace** – karteziáni – Descares (latinsky Cartesius*)***, Obecný úvod do fenomenologie, Ideje –** koncipuje ideje fenomenologie jako nového filozofického přístupu.

Jeho díla netvoří celý filozofický systém. Jako příznivce matematiků vyzývá k založení vědecké poznání na bezrozporném systému.

Filozofie je dosud založena na fenoménech – jevech. Vše odvozuje z toho co se nám jeví a jak se nám to jeví. Filozofie je dosud založena na jevové stránce. Filozofie by neměla být věda o faktech a jevech ale věda o podstatách. Fenomenologie by měla být vědou o podstatách (věcí, lidské existence...).

Abychom mohli podstatu poznat musíme přistoupit na zvláštní postoj (nemůžeme ji totiž poznat smysly ani nijak jinak) – epochem – postoj, kterým pronikneme k čistém vědomí a to tak, že uzávorkuji okolní svět. (uzávorkovat – prioritizovat – první krok ve výpočtu)

→ nahlížíme svět – reálné, skutečné (poznání jevové stránky). Abychom mohli postupovat dál musíme počítat i s tím co je mimo závorku.

Max Scheler

Německý fenomenolog, má blízko k existencionalismu

Existencionalismus

Filozofie existence, existence = existence člověka, způsob bytí člověka; tato existence je zcela individuální; existence je bezprostřední – vymezena narozením a smrtí; vždy je dynamická – je to proces; existencionální prožitek (mezní okamžik) – smrt, bolestný prožitek, vyhrocená situace → vzniká situace, kdy svou existenci uchopujeme.

Filozofie bytí – Martin Heidegger

Ateistický existencionalismus – Sartre, Camus

Nábožensky orientovaná filozofie existence – Karl Jaspers

Søren Aabye Kierkegaard

Viz nahoře.

Martin Heidegger [hajdegra]

1889 – 1976

Studoval fenomenologii u Edmunda Husserla, ale vytvořil vlastní vlastní formu – filozofii bytí.

Nejraději pobýval na venkově, na samotě → orientován na soukromí, prostotu.

Původně studoval na kněze (teologie), po dvou letech se z něj stal ateista → studium filozofie a přírodních věd. Přednášel na různých německých univerzitách.

Hannah Arendt – politoložka, věnovala se totalitním systémům, jednu dobu s ním žila, židovského původu.

Karl Jaspers – nábožensky orientovaný filozof existence, židovského původu.

Oba dva emigrovali v roce 1942 do USA.

Po roce 1933 byl stržen Hitlerem → vstoupil do NSDAP → stal se rektorem – později ve svých pamětech si uvědomil, že nestál za nic a že NSDAP přinese problémy. Přesto byl po roce 1945 zakázán. Očištěn byl až později → velice se diskutovalo o jeho souvislosti s nacismem.

Bytí a čas – složitý, až básnický jazyk.

Ústředním pojmem jeho filozofie je bytí – odlišuje je s pojmem jsoucnou. Provedl ontologickou diferenci – oddělení způsobu bytí

Bytí = abstraktní pojem, označuje základní ontologickou substanci, podstata všeho.

Jsouno = konkrétní projev bytí. Například dům, obraz, skála, pes, … Jsou pevně ohraničené časem, mohu si na ně ukázat.

U člověka je to složitější:

> (Lidská) Existence – abstraktní, podstatou veškerého lidství
>
> Dasein = pobyt – konkrétní jsoucno, právě teď se zde nacházíme, jako kdybychom byli na dovolené.

Lidský pobyt je na určitém místě, které je nezávislé na lidské vůli – jsme na tento svět vrženi. Celý pobyt strávíme neustálou starostí o jídlo, blízké… Právě díky tomu se dostáváme do mezních situacích.

Základní lidskou zkušeností je úzkost – jde o střet s možností vlastního nebytím – nic – smrtí. Radikální zkušenosti. Kdyby náš pobyt nebyl konečný, pak bychom takové situace neprožívali. Ale také bychom si neuvědomili co je skutečné, co je vlastně naše existence. Smrt nás vyzývá k převzetí hlavní existence.

Ten kdo uchopí svou vlastní existenci, kdo převezme zodpovědnost za vlastní existenci, tak ten je žije v autentickém bytím (já vlastní existenci rozumím, ví, že může umřít,…, bereme za to zodpovědnost, naším úkolem je žít, i přesto co spácháme).

Neautentické bytí – opak autentického života. Podobné bytí zvířete, nic neřeší. Nedokáže domyslet jednání svého jednání.

Ateistický existencionalismus

Jean Paul Sartre

Filozofické dílo **Bytí a nicota** – vyšlo v roce 1943, odráží se okupace nacistů, osobní pocity → hořkost, nedůvěra, pochybnosti, pesimismus. Existence – čisté, holé, prosté bytí o sobě. Existence je něco niterného, bytostného. Člověk je svobodný – svoboda je možnost neustále se rozhodovat/volit/angažovat se. Nutnost zodpovědnosti – sami sobě. Zodpovědni za sebe i za druhé. Jediné v čem si nevybíráme je to, kdy, kde a jak jsme se narodili.

Albert Camus

Svět podle něj je absurdní, lidské bytí přirovnává k mytickému sysifovi (→ dílo Mýtus o Sysifovi). Nemůžeme se dostat k nějaké odpovědi.

Náboženský existencionalismus

Východiskem má být víra k bohu. Víra nechápou jako pozitivní.

Karl Jaspers

Žil v německu, byl Žid → emigroval v 40. letech do USA.

Ve svých dílech se vrací ke své situaci za Hitlera. Sám se obviňuje, že nenesl úděl svého národa. Mezními situacemi jsou i boj a vina.

Dílo **Otázka viny** – napsáno v USA. Orientováno na existencionální prožitek - v okamžicích kdy si připouštíme nějakou vinu je to existencionální prožitek. Cítí se být vinen, že nenásledoval svůj národ do koncentračních národů. Konfrontování/vyrovnávání se s vlastní existencí.

Rozděluje různé druhy viny. Každý z nás prožívá vinu za něco. Ve 40. letech nejsou viníky tvůrci režimu/koncentračních táborů, ale i všichni ti, kteří Hitlera pouze volili. A to i ti, kteří mu nezabránili,

aby se k moci dostal (- lhostejnost je také vina). Existencionální vina – že přežil – celý život se budu muset konfrontovat s tím, že všichni ostatní z mé rodiny/národa jsou mrtvi.

Na rozdíl od Sartra a Camuse má ve svém díle východisko – ozývá se optimistický tón, veškeré bytí, které ztrozkotává (je naplněno utrpením) má oporu v nekonečnosti boží.

Novoscholastika

Návrat k filozofii orientované jenom na křesťanství, objevuje se od druhé poloviny 19. století – souvisí s pozitivismem, který klade důraz na přírodní vědy – ověřitelnost přírodních jevů. Na toto reaguje právě novoscholastika.

Především římskokatolická církev nechce přijít o své „ovečky“.

Někteří stoupenci/proud odmítají pozitivismus, umělecké směry (jedna část například odmítá modernismus), přírodní vědy. Představitel Papež Pius XX. - 1910 přikázal, že musí kněží odmítnout avantgardu, přísně se opřel o scholastiku.

Naštěstí tento proud byl překonán, druhý proud se projevil jako perspektivnější. Jeho zakladatelem byl Papež Lev XXIII. - v roce 1879 – vydal encykliku, ve kterém prezentuje novoscholastiku – prezentuje zde názor Tomáše Akvinského – dvojí pravda – pravda víry, pravda rozumu. Tyto části jsou mají stejnou váhu. Tento proud neodmítá pozitivismus, vědy, modernismus – snaží se zůstat rovnocennou.

Progrese církve je potřeba – například katolické problémové Polsko.

Novotomismus

Filozofie navazuje na filozofii Tomáše Akvinského. Bylo znovu vydáno dílo Tomáše Akvinského. V Římě byla založena akademie Tomáše Akvinského. Novotomismus je dnes považován za oficiální filozofii Římskokatolické církve.

Jacques Maritain [žak maritén] - francouzský filozof

Teilhardismus

Založen Pierrem Teilhardem de Chardin

1881 – 1955

Spojení katolicismu a přírodních věd. Přijmá myšlénku evoluce – ta má tři stádia, v každém stádiu přibývá duchovní energie – evoluce je dovršena v bodě omega – symbolem je příchod Bohočlověka – Ježíše Krista.

Zodpovědnost jedince za to co na zemi činíme.

Neomarxismus

Navazuje na Karla Marxe. Filozofie kritikou buržoazní společnosti – například konzumnost. Zároveň kritizují reálně budovaný socialismus (SSSR).

György Lukase [djeri lukáš]

Maďarský filozof se židovským původem (marxismus je antisemický), zakladatel komunistické strany v Maďarské. Do vlády se dostal až za vlády republiky RAD – stal se ministrem kultury.

V roce 1956 se zapojil do povstání, které se snažilo dát komunismu lidskou tvář. Po potlačení a obsazení v Rusi byl deportován a vězněn.

Neomarxismus nesouvisí s politikou sovětského svazu

Antonio Gramsci [António gramši]

Italský neomarxista, představitel komunistické strany ve 20. letech 20. století. Ve své filozofii se zaměřuje na hegemonii.

Hegemon – vláda silné skupiny či panovníka. Teorie vůdčího postavení jedince nebo jedné skupiny – snaha rozebírat způsob dané vlády.

Roger Garaudy [rožer garody]

Francouzský neomarxista, od roku 1933 člen komunistické strany, zastupoval ji v parlamentu, nicméně není představitel neomarxismu totalitního. Říká, že neomarxismu se má dívat, jaká je společnost – jaké má problémy, tím musíme řešit i takové problémy jako problém konzumu. Západ je kulturou technobyrokracie – ta je podle něj chybná.

Z Marxe si bere dialektiku, vývoj společnosti. Říká, že pokrok může učinit pouze nový historický blok – ten je tvořen dělnictvem, technickou inteligencí, intelektuály.

Erich Fromm

Američan, pocházel z Německa, žid → prchal.

Neomarxismus – kritika konzumní společnosti. Odmítání komusnismu, fašismu.

Mít nebo být – deklarace dva základní způsoby, kterými člověk žije.

Frankfurtská škola

Smíšení neomarxismu, fenomenologie, existencionalismu

(Představitelé: Herbert Marcuse, Jürgen Habermas)

Strukturalismus

Vzniká v lingvistice na přelomu 19. a 20. století. Ve filozofii jde až o 2. polovinu 20. století

Jazyk je tvořen souborem jazykovým znaků – označení, most mezi označujícím a označovaným. Ta myšlenka – pojem.

Celý svět je určitou strukturou, je uzavřený.

Daly základy strukturalistickému rozboru děl – téma, kompozice, jazyk...

Ferdinand de Saussure [sasír]

Přichází Ligvistic turn – společnost a vědy (filozofie, sociologie) se mají obrátit k jazyku. Zkoumáním jazyka poznáme člověka.

Vídeňský kruh – seskupení filozofů v meziválečném období ve Vídni, zabývají se logikou, jazykem, zcela odmítají metafyziku a přírodní vědy - Carnap, Wittgenstein

Rudolf Carnap

Začínají v strukturalistické lingvistice, přecházejí k novopozitivismu.

Má blízko k Praze, přednášel zde. Emigroval z Rakouska před válkou. Tvrdil že filozofie má být nástrojem založeným na přísné logice (tedy něco jako fyzika).

Filozofie má přijmout pouze taková tvrzení, která lze verifikovat – ověřit. Musí být intersubjektivní (ověřitelná u více pozorovatelů). Tím odmítá metafyziku.

Ludwig Wittgenstein

Začínají v strukturalistické lingvistice, přecházejí k novopozitivismu.

Pokračoval v Carnapově filozofii. Abychom mohli výrok verifikovat:

1. Musí být syntakticky a gramaticky správný.
2. Musíme ji ověřit na zkušenosti
3. Prokázat jako pravdivou či nepravdivou.

Odmítá metafyziku – ztrozkotává od 2. podmínky.

Výpovědi – výroky jsou smysluplné, jestliže jsou logické. (→ metafyzika je smysluprázdná).

Dílo **Traktát** – o jazykových hrách. Jazyk je založen na pravidlech jako každá jiná hra. V jazyce se objevují výroky smysluprázdné, neverifikovatelné výroky, my s nimi pracujeme. Filozofie by se od nich

měla oprostit.

Claude Levi Strauss [kló lévi strós] – strukturalista, postmodernista...

Bertraud Russel [rasl] – spíše matematik, strukturalismus, logik.

Postmoderní filozofie

Původně se zrodila v architektuře. O filozofii uvažujeme až od 70. let 20. století.

Postmoderna je pluralitní, v podstatě připouští vše (všechno je možné).

Pochází z takzvaných metapříběhů – ptá se na podstatu (příběh za něčím), může vycházet z místu. Objevuje se i v literatuře – často se opírá mystifikace...

Je relativní, subjektivní přístup, alternativy – vyžaduje neustálé hledání dalších alternativ.

Osou života přestává být vertikála, ale bytí je horizontální – nechápeme člověka jako bytost nízkou a boha jako bytost vyšší. Život je horizont, mnohost variant. Jako by ztratila duchovní integritu.

Pracuje i s negací – často neguje racionalitu, není příliš optimistická (filozof nám na otázku zda-li je svět poznatelný neodpoví přímé ano).

Michel Foucault [fukót]

Vychází ze strukturalismu

Francouzský filozof, stěžejním pojmem jeho filozofie je epistémé – označuje systém a řád, který reguluje to, čím se naše vědomí zabývá. Epistémé je také prostor dané kultury, způsob uspořádání světa. Epistémé nás nutí myslet určitým způsobem.

Epistémé doprovází diskurz – rozhovor, promluva, v tomto případě v sebe sama, abychom si odpověděli na otázky sami sobě.

Jacques Derrida

Vychází ze strukturalismu, přehodnotil jej. Celý svět je určitou strukturou, Derrida tuto strukturu chápe jako otevřenou – je procesem, pořád se něco děje. S jazykem je to stejně – slovo označuje určitou skutečnost, ale to se může neustále měnit.

Znak a jeho význam jsou v pohybu. Filozofie má dekonstruovat – odhalovat ty významy. Rozhodně nemá vytvářet nové pojmy.

Jean Francois Lyotard

Žijící autor

Dílo **Postmoderní situace** – od počátku lidské existence jsme se snažili věci vysvětlovat – nejprve pomocí mýtů, později filozofií – snaha vysvětlit svět, podstatu. Dnes tyto mýty a filozofie ztratila přesvědčivost, protože všechno je možné.

Postmoderna je bytostně otevřená.

Wolfgang Welsch

1946 – žijící autor

Postmoderna se kriticky obrací k rozumu.

Je vyhlášena kulturní pluralita

Obnovení paměti (návaznost na metapříběhy)

Postmodernu svět baví

Postmoderna se neptá po obecném smyslu.

Karl Raimund Popper

Do postmoderny patří dobou, není čistý postmoderní filozof.

Představitel kritického racionalismu – alternativa novopozitivismu.

Verifikace (navazuje na Carnapa) – zavedl pojem falsifikace – vyvrácení. Hypotéza je platný, dokud ji někdo nevyvrátil.

Ekonomie

Ekonomie – věda, teorie, zkoumá nejobecnější souvislosti ekonomického života společnosti. Zkoumá využívání vzácných vstupů k výrobě ekonomických statků a rozdělování ekonomických statků mezi ekonomické subjekty k uspokojení potřeb.

- Pozitivní – realita, popisuje reálný stav, nic nehodnotí, říká, jaké to je
- Normativní – možnost, analýza, jaké by to mělo být

Jiné dělení:

- Mikroekonomie – zkoumání chování dílčích subjektů (spotřebitel, domácnost, firma)
- Makroekonomie – sleduje agregátní (souhrné, celostní) ekonomické jevy, celá společnost (například ukazatele HDP,...)

Ekonomika – praxe, hospodářství

Společný základ v řeckém oikos – dům, nomos – řídit → domácí hospodaření.

Ekonomický statek – cokoliv, co je užitečné (= uspokojuje současnou spotřebu) a vzácné (je ho omezené množství).

Služba – zvláštní druh statku, nemá materiální podobu, je neskladovatelná, nezkazitelná

- Věcné – zaměřené na věcné statky (většinou obnovu, například strojů)
- Osobní – zaměřena na osoby (například, že nás taxikář veze)

Potřeba - pocit nedostatku, který se snažíme uspokojit

Spotřeba – konečné použití služby, statku, uspokojujeme svoji potřebu.

- Soukromá – lidi, domácnosti, firmy.
- Veřejná – školství, armáda, zdravotnictví, policie, školstva ...

Výroba – přeměna jednoho statku na statek jiný, do výrobního procesu vstupují vstupy (obvykle statek primární – přímo jsme získali). Bývá přeměněn na výstup.

Výrobní faktory:

1. Práce – lidská činnost
2. Půda – produkt přírody
3. Kapitál – všechno to, co neslouží ke spotřebě, ale je určeno k další výrobě (přístroje, budovy, peníze).

Ekonomické systémy – názor na to, jak mají být řešeny základní otázky dané ekonomiky.

- Co budu vyrábět, jak to budu vyrábět, pro koho to budu vyrábět, kolik toho vyrábět, za jakou cenu.
- Zvykový – to co jsme vyráběli dřív, dle tradičně, pro ty co jsme vyráběli dosud, tradiční postupy. Typický pro rozvojové země (střední Afrika, Indonésie).
- Centrálně řízená (plánovaná, příkazová) – ekonomika, kde celý ekonomický život je řízena centrem → obvykle ministerstvo pro danou věci (zemědělství, obchod). To centrum rozhoduje o ekonomickém životě.

  Zodpovídá na všechny otázky.

  Důraz na těžký průmysl, ale často neexistují odbytiště.

  Od roku 1948 do 1989 v ČSR – centrální systém.

  - Odstranění soukromého vlastnostnictví
  - Neexistuje konkurence
  - Ekonomické otázky jsou řešeny formou plánu, příkazu z centra.
- Tržní – vyžaduje informovanost (je to o nervy). Často se míchá s některými prvky centrálně řízené – limity na některé suroviny,...
  - Založena na liberalizaci (svoboda) individualit

- Existuje svobodné vlastnictví, svoboda podnikání.
- Na všechny otázky odpovídá tržní mechanismus – poptávka, nabídka
- Stát zasahuje minimálně do života občanů

Naše ekonomika zase tak tržní není:

- Regulované nájemné
- Regulované ceny – určité oblasti, cenové regulace.
- Daně. Důchodové a zdravotní pojištění.

Ekonomickými subjekty jsou osoby, domácnosti, firmy, stát, zahraniční subjekty (firmy ze zahraničí, stát).

Ekonomické sektory:

- Primární = prvovýroba – zemědělství, těžba
- Sekundární – výroba z primárních statků.
- Terciární - služby
- Kvaternární – vzdělání, věda, výzkum, informace.

Vývoj ekonomického myšlení

Jen maturanti, v písemce nebude.

Další pojmy

Trh = setkání poptávky s nabídky – výrobců a kupců – dochází ke stanovení ceny, prodeji/koupi výrobků. Dochází ke směně určitého statku/služby za peníze. Může existovat i barter – směna naturální.

Trh agregátní – celostní trh nejrůznější výrobci, výrobky, nakupující... Cokoliv.

Trh dílčí – jen určitý výrobce, výrobek.

Místo: Trh místní, národní, světový

Předmět: Trh zboží, služeb, výrobních faktorů, práce, nemovitostí, peněz

Směnným prostředkem jsou peníze. Mají úlohu všeobecného ekvivalentu.

Cena – hodnota vyjádřená v penězích, na trhu určena poptávkou a nabídkou.

Nabídka (supply) – soubor zamyšlených prodejů, které chce prodávající uskutečnit za určitou cenu. Celkový objem zboží a služeb, které uvažuje firma produkovat za určitou cenu.

- Agregátní
- Dílčí

Poptávka (demand) – soubor zamýšlených nákupů, které chce kupující při dané ceně uskutečnit. Množství statků, který je kupující ochoten koupit.

- Agregátní
- Dílčí
- Individuální – poptávka jednoho kupujícího nebo po zboží jednoho výrobce.

Bod rovnováhy – protínání poptávky a nabídky.

Elasticita poptávky/nabídky – jak dobře reaguje (množství) nabídka/poptávka na určitých faktorech. Například cenová elasticita. Definice: představuje poměr procentní změny a to nabízeného množství k procentní změně ceny.

Zvýšení ceny vyvolá zvýšení nabídky – pro více nabizitelů je výhodné vstoupit na trh a vyrábět to.

Snížení ceny vyvolá zvýšení poptávky – více lidí bude chtít koupit daný statek.

Dokonalá elasticita – cena roste o 10%, množství vzroste o 10%.

Konkurence – jak na straně poptávky i nabídky. Boj subjektů, kteří se střetávají a ekonomickými

prostředky mezi sebou soutěží, aby splnili své cíle.

Rozdělení:

- Napříč trhem – mezi nabízejícími i poptávajícími (nejvyšší vs. nejnižší cena)
- Na straně poptávky – co nejlevnější nákup zboží
- Na straně nabídky – firmy soupeří o poptávajícího.

Cenová konkurence – cena výrobků, kvalitou, přidaných služeb,...

Bariéry vstupu na trh – například licence, legislativní podmínky,...

Dokonalá konkurence – neexistují bariéry

Nedokonalá konkurence – existují nějaké bariéry, není jednoduché podnikat, na daném trhu je málo firem.

- Monopoly – na straně nabídky, jediná firma na trhu – buďto proto, že stát/legislativa brání, nebo to nebyla atraktivní oblast, nebo je to závislé na nějakých surovinách.
- Oligopoly – na straně nabídky, existuje několik firem – ty jsou velké, v daném odvětví si rozdělí kompetence. Například mobilní operátoři.
- Monopsony – jediný poptávající subjekt, třeba u politiky zaměstnanost – odbory - „hájí práva zaměstnanců“

Monopolistická konkurence – něco mezi, má znaky z monopolu i z konkurence, je patrná, neexistují-li bariéry, firmy si mohou konkurovat, ale prostě se tak neděje. Bylo by to neefektivní.

Konkurenceschopnost – schopnost zapojit se do boje nabídky, poptávky... I mezinárodně

Aby takový trh/podnikání fungoval tak je vyžadováno - soukromé vlastnictví, motivace aby se snažil.

Podnikání - obchodní právo – soubor právních norem v rámci občanského práva, upravuje postavení podnikatelů a vztahů do kterých vstupují. Obchodní zákon + další zákony.

Definováno jako: soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem zisku.

- Na základě živnostenského zákona

  Živnost – zahrnuje podnikání na základě živnostenského zákona. Dělíme na ohlašovací (vyřizuje se na obecních a městských úřady, není potřeba nějaké důležité znalosti, například prodeje) a koncesovanou (vyřizuje se přímo na živnostenském úřadě, vyžadují nějaké podmínky, znalosti,... Například taxi, autodoprava...)

  Všeobecné podmínky:

  - Starší 18 let
  - Způsobilost k právním úkonům
  - Čistý trestní rejstřík
  - Žádné daňové nedoplatky

  Zvláštní podmínky:

  - Oprávnění
  - Diplomy
  - Výuční listy
  - Kvalifikace
- Na základě jiného zákona – lékaři, právníci, notáři, advokáti, daňoví poradci, auditoři. Nejsou vázáni k živnosti, ale ke komoře, ve které se sdružují a organizují.
- Společnost zapsané v obchodním rejstříku (s.r.o., a.s., nadace, příspěvková organizace, v.o.s., k.s...). Společnost vzniká dnem zápisu do obchodního rejstříku.

  Vytvoření probíhá napsáním notářsky ověřené zakládací listiny. Při více osobách je to společenská smlouva. Složí se nějaký kapitál (u s.r.o. - 200 korun).

  Zaniká vymazáním z obchodního rejstříku.

- Provádí zemědělskou výrobu (to má spešl rejstřík).

Peníze – všeobecný ekvivalent, slouží jako prostředek směny, přesnější směna než barter. Hotovostní i bezhotovostní. Staly se mírou hodnoty (jak je něco cenné…). Peníze by měli plnit funkci uchovatele hodnot.

Základní makroekonomické ukazatele (veličiny):

- Inflace – růst cenové hladiny statků a služeb – samotný není problém, problémem je, že peníze, které má spotřebitel nepřibývá stejně rychle. Zboží zdražilo, můj plat zůstal stejný.

  Tvrdí se, že inflace do 10% je to mírná inflace a ekonomika si s ní dokáže poradit. Výše je to pádivá inflace, přes 100% je to hyperinflace → vede k bankrotu státu.
- Deflace – pokles cenové hladiny, ceny statků a služeb se klesají
- Dezinflace – snižující se inflace.
- HDP – hrubý domácí produkt
- HNP – hrubý národní produkt
- Platební bilance -